

THS
1426

THS
1426

09

A

Crambe bis cocta.

DISSERTATIO
ORTHODOXA,
CONTRA

Articulos Lutetiano-
rum theologorum;

QUAM,

*Et suum nuperum exitum è papatu, et ingres-
sum in ecclesiam Dei, confessionis loco cor-
scripsit, et, permissu superiorum, in
lucem edidit*

DOLPHUS STÜKERUS Ovenhü-
anus, ex territorio Corbejensi, in illustri scho-
la Bremensi s. theologiæ studiosus.

Expressa typis

Roma Villeriani, schola Bremensis typographi,

Anno MDCXIV.

NOBILISSIMO, AMPLISSIMO,
prudentissimoq; viro
 DN. MELLONI à COENDERSEM,
 utriusq; præfecturæ antiquæ, in provincia
 Gröningensi, satrapæ dignissimo;
 ET
 REVERENDIS, DOCTISSIMIS,
prudentiaq; ornatissimis viris ac
fratribus,
 OMNIUM ECCLESiarUM ejusdem
 veteris præfecturæ pastoribus vigilantissimis,
 NEC NON
 OMNIUM VIRTUTUM GENERE
spectatissimis viris,
 D. NICOLAO NICOLAI, celeberrimæ
 civitatis Embdanæ capitaneo,
 D. ADAMO GILTEN, civi Gröningensi,
 D. MEMMONI OBBEN, diacono eccle-
 siæ Nortbrokensis,
 D. HENRICO REDEKERO, præfatæ
 præfecturæ scribæ,
 D. ECBERTO FRIEDWALD, ejusdem
 præfecturæ publ. cens. præfecto;
Dominis patronis, & mæcenatibus suis meritis,
multumq; observandis
 S.

OBILISSIME domine satrapa, viri reverēdi, & præstantissimi, legimus in Apocalypsi S. Joannis theologi Jesu Christi cap. 18. v. 3. 4: *Audi vi vocem de cælo dicentem mihi; Exite ex ea, popule mi (Babylone scilicet) ne participes fiatis peccatorum ejus, & ne ex plagis accipiatis; quid facta est domicilium demoniorum & custodia omnis volucris immunda & exosa, & ex vino excandescentiæ fornicationis ejus biberunt omnes gentes; & reges terræ cum ea scortati sunt, & mercatores terræ opibus luxûs ejus ditati sunt; & accumulata peccata ejus pertigerunt usque ad cælum. Ideo recordabitur Deus scelerum ejus, & vindictam de illa sumet. Itaque voci Domini obedire necesse est, si plagarum antichristo denunciatarū expers esse desidero. Simile quid de Loto filiarumque ejus liberatione legimus Genes cap. 19. Quum ob Sodomæorum scelus, Sodoma & vicinæ civitates evertēde essent, dixerunt angeli ad Lotum; Surge assumes uxorem tuam & duas filias tuas, quæ adsunt, ne perimaris in pœna civitatis istius; & quum cunctaretur, prehenderunt viri illi manum ejus & manum uxoris ejus, manûsque duarum filiarum*

DEDICATORIA.

*liarum ejus, propterea quod Dominus clementer amplectebatur eum, ut educerent eum, & collocarent eum extra civitatem; & dum educerent eos foras, Dominus dicebat; Eripe te, ad vitam tuam attendens: ne tuere post te, neque consiste in tota hac planitie: ad montem illum fugâ te eripe, ne perimaris. Notum verò est omnibus vobis, quod in Sodomæorum civitate (papismo scilicet, qui est fomes scelerû) sim enutritus, ubi ne cum idololatriis in æternum damnarer; dictum est mihi, quod olim patriarchæ Abrahamo à Deo dictum fuisse legimus *Genes. cap. 12. v. 1. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui & veni in terram hanc, quam monstravero tibi. Num autem voci Dei mei cum Pharaone resistam? Non resistam, sed obediam, & ipso me juvante, insistam in viis ejus. Hinc monet me regius propheta David *Psal. 95. v. 7. 8. Hodie si vocem Domini audieris, noli obdurare animum tuum. Interim dum hæc facio, revoço mihi in mentem, quæ de liberatione Loti & ejus familiæ ex incendio Sodomæorum legimus, quæ me de officio meo apertissimè monent, & ad alia nunc meditanda ac agenda me alliciendo compellunt, nempe mandatû Domini, ejusq; ju-***

dicium. Est mihi mandatum, ne retrospiciam; q̃ illi faciunt, qui antiquæ conversationis, & conditionis recordantur, imitantes populū Israëliticū *Num. c. 11. v. 5.* dicentem, *Recordamur piscium, quos edebamus in Ægypto gratis, cucumerum & peponum;* in quem populum Deus plagā gravissimā animadvertit. Sic etiam illi, qui manu sua admota a ratro respexerint ad ea, quæ retro sunt, non appositum sunt ad regnum Dei, uti est *Luc. cap. 9. v. 67.* Habemus verò etiam exemplum severissimi iudicii Dei, in uxore Loti *Genes. cap. 19. v. 26.* quæ quum ad reliqua retrospiceret, statua salis effecta est. Quum hæc & similia perpendo: quid â me requiratur, facilimè agnosco, & non solum est mihi præceptum cœlitus datum, sed etiam iudicium ob oculos positum. Retrospiciam verò? Num recordatione bonæ conditionis & status mei pristini felicitis, quantum ad corpus aut literis per viros magnæ auctoritatis ad me scriptis, aut parentum, consanguineorum, & aliorum familiarium, quibus cum mihi maxima necessitudo intercessit, precib. aut minis â tramite & via veritatis avertar, & ad papatum revertar? Minimè locorum, minimèque gentium faciam;

faciam; potius verò cum Loto in mōtem
sanctē conscendam eripiam me, ne & ipse
peream. Ad hoc invitat me sanctus Paulus
Colos. cap. 3. v. 1. quum dicit: *Quæ sursum sunt,*
quære, non quæ super terram. Et feci nunc,
quod eundem fecisse legimus *Philip. cap. 3.*
v. 7. ubi ait: *omnia arbitratus sum ut stercora, ut*
Christum lucrifaciam. Monstrabatur mihi
quidem etiam varia gloria ac pax ab iis,
qui me papismo adhærere cupiebant, sed
quid horum mihi profuisset, si universum
hunc mundum lucrifecissem, animæ au-
tem meæ jacturam fecissem? Quum pri-
mum igitur reverendus & doctissimus
vir Joannes Loëlingius pastor Nortbro-
kensis, mihi à Deo monitor missus me
converteret, & initio quosdam libros Za-
chariæ Ursini ad legendum mihi traderet
ex templo, lectis eis, relictis omnibus se-
quutus sum Christum, & deinceps viam,
quam mihi per sacram scripturam mon-
stravit Deus, ejus propitio numine suffra-
gante, sequar. Quocirca etiam mei in ve-
ritate confirmandi causâ, utque palam
profitear, quid de papatus doctrinâ nunc
sentiam, confessionem sum meditatus.
quæ ut certiore cōstaret ordine, articulos

XXV. anno M. D. XLII. à Parisiensis universitatis theologis conscriptos & editos delegi, & his eam sententiam, quā ex scripturis ab orthodoxa ecclesia sum edoctus, opposui, quod meū factum vos probaturos esse censeo. Ex ea igitur tua nobilitas & vestra reverenda dignitas ac præstantia colliget, qua mente, quoque sine ad vos venerim, & vestro de consilio ad illustre Bremense gymnasium me contulerim. Meum verò ad orthodoxam, catholicamque ecclesiam accessum sine fraude, dolo, fūco, imò absque ullo quæsito prætextu à dexterâ excelsi factum esse credite, ut facitis: & officia mea qualiacunque, Deo me servante, semper fidelia certò expectate: hanc etiā meam confessionem, hisce paucis foliis comprehensam, benigno animo accipite, &, ut cœpistis, juvare ac amare me pergite. Deum autem ter optimum Maximum ardentibus votis imploro, ut vos omnes diu incolumes superstitesque ab omni tum corporis tum animæ malo conservare dignetur.

Val. scripsi Bremæ mense Jan. añ. 1614.

Vestri in Domino observantissimus

ADOLPHUS STUKERUS.

ARTICULUS I. DE
BAPTISMO.

Academia Parisiensis.

Certa & firma fide credendum est baptisma omnibus etiam parvulis ad salutem necessarium esse, ac per ipsum dari gratiam spiritus sancti.

RESP. PARTIM EXPOSITORIA,
partim confutatoria.

Certissima & firmissima fide credo, baptismum à Christo tanquam sacramentum, fuisse institutum: ut videre est ex verbis Matth, cap. 28. v. 19. *Profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris & filii & spiritus sancti.* Item dico, baptismum in ecclesia Dei valde necessarium esse, eiusq; finē quintuplicē maximè agnosco.

I. Est ut nobis sit obsignatio susceptionis in fœdus gratiæ & admissionis ad communionem cum Christo & ecclesia, *Actor. cap. 2, v. 39. Galat. cap. 3, v. 27.* Ideo vocatur ab Augustino character regius item chara-

character imperatoris nostri Jesu Christi, quia baptismo tanquam tessera aliqua, Christiani milites, ab aliis sectis discernuntur, & ostendunt quod Jesum Christum pro rege & imperatore suo agnoscant.

II. Baptismi finis est, ut nobis per ablu-tionem externam significet, seu repræsen-tet, & confirmet, & præbeat sacramenta-liter internam mundationem animarum in justificatione & regeneratione sitam, *Ephes. cap. 6. v. 26.* Ita baptismus unicuique nostrum confirmat, tum omnia peccata originalia & actualia nobis remissa esse, propter mortem Christi, & justitiâ ejus nos indutos esse, *Act. cap. 2. v. 38. Rom. 6. v. 3. & Galat. 3. v. 27.* tum nos regenerari per Spiritum sanctum, *Tit. cap. 3. v. 5.* Eo-dem sensu baptismus non servat, *1. Pet. cap. 3. v. 21;* quia salutem æternam obsignat. Hinc est, quod baptisma sigillû vocemus efficaciam & virtutis, quæ ex morte, sepul-turâ, & resurrectione Christi è mortuis ad nos promanat, *Rom. 6. cap. v. 2. 3. 4.* Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in eo: an ignoratis, quod qui baptizati sumus in Jesu Christo, in mortem ejus baptizati sumus? sepulti enim sumus cum eo in baptismo in mortem, ut

ut, quemadmodum surrexit Jesus à mortuis in gloriam patris sui; ita etiam nos in novitate vite ambulemus.

III. Baptismus institutus est, ut nos admoneat de resipiscencia & vita in melius commutanda, & recordatione sui quotidiana nos excitet ad pietatem & obedientiam Deo debitam, cum perpetua gratiarum actione; sic ut memores diei, quo in sacram Christi militiam ascripti sumus, tanquam fidei milites pugnemus adversus Diabolum, peccatum, mundum, antichristum, carnem propriam, militemusque bonam militiam retinētes fidem & bonam conscientiam. Ita *Matth. cap. 3. v. 11.* dicitur *Ego baptizo vos aqua ad conversionem; ille autem qui post me venit, validior est me, cujus non sum dignus ego ut calceamenta portem: ipse baptizat vos spiritu sancto et igni.*

IV. Baptismus est vinculum communionis Ecclesiæ & mutue ac reciproce eorum charitatis, qui eodem lavacro tincti sunt & tinguntur.

V. Baptismo obfirmamur in certā spem resurrectionis corporum ex mortuis, ad beatam & æternam vitam. Baptismi autem defectus, qui utique absque contem-
tu fiat,

tu fiat, non damnatur, ut colligitur ex *Marc. cap. 16. v. 16. Qui crediderit et baptizatus fuerit, servabitur: qui verò non crediderit, condemnabitur.* Nec enim ibi nec alibi dicitur, cum damnatum iri, qui non fuerit baptizatus. Hoc etiam colligitur ex veteri testamento, quòd illi, qui sine circumcissione obierunt, ad æternam mortem non fuerint damnati; ut in *2. Sam. cap. 12. v. 23.* David ait de suo infante, *Nunc mortuus est: quorsum ego jejunarẽ? possẽmne eum revocare denuo? ego sum abiturus ad ipsum, at ipse non est reversurus ad me.* Sed an externus baptismus aque est necessarius ad salutem? Primò distinguenda est necessitas (alia enim absoluta est, alia conditionalis) deinde attendenda est divina institutio & baptizandorum conditio. Institutionis divinæ scopus non est, aut rem signatam signis, aut homines sacramentis, necessitate absolutâ, alligare, quum Deus immediatè atque extraordinariâ actione rem signatam, quum vult & quibus vult, conferat: nec simplex privatio, sed contemptus sacramenti, qui nec in infantes nec in omnes adultos cadit, nocere possit; sed scopus, quẽ in sacramenti institutione Deus spectavit, est pro libera voluntate sua

sua rem signatam obsignare in iis, qui signorum usum percipere & possunt & debent. Si conditio baptizandorum cōfideretur, illi aut adulti sunt, aut infantes. Adultis necessarius est baptismus ad salutem duobus modis; aut voto & voluntate, si non concedatur facultas aque lavacrum suscipiendi: aut re ipsa & facto, si facultas ea detur. Fides enim semper habet conjunctum studiū obediendi mandato Christi. Ambrosius Valentiniani secūdi imperatoris, qui ante susceptum baptismum ex hac vita exceſſerat, sorores lugentes consolatur eo, quòd Valētinianus votum habuerit, ut initiaretur, & proximè significaverit, se velle baptizari. Et ait Ambrosius: *Non habet ergo gratiam quam desideravit? non habet, quam poposcit? et quia poposcit accepit. Christus te baptizavit, quia humana officia tibi defuerunt.* Sic latro in cruce conversus salutem cōsequutus est absq; externo baptismo aquæ. Infantibus necessarius est baptismus, non simpliciter ad invisibilem, sed certo modo ad visibilem infusionem ipsorum in Christum, & in corpus ecclesiæ: quam si articulus necessitatis, aut impossibilitas externum baptismum cōsequendi ex-

di excludat; invisibiliter sine externo baptismo impletur, quod alioquin in baptismo visibili monstratur. Item per baptismum non datur gratia ex opere operato; (uti Pontificii falsò arbitratur) Id liquidò apparet 1. *Pet. cap. 3. v. 21.* ubi, quum de Noa servato in arca, loquutus esset; addit *secundum quem typum vos quoque salvi estis per baptismum* (non corpore abluti à sordibus, sed confitentes Deum in conscientia pura) & per resurrectionem Jesu Christi. Hæc autem confessio & pura conscientia non est in omnibus, qui ad baptismum accedunt. *Et act. cap. 8. v. 13.* etiam ipse Simon credidit & baptizatus est, & adhaerebat Philippo; quum videret signa et virtutes maximas, quæ fiebant per manum ejus, attonitus videbat & mirabatur. In eodem verò capite v. 18, 19. dicitur: *Quum videret Simon, quòd per impositionem manuum apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis argentum dicens; Date mihi quoque hanc potestatem, ut super quem posuerò manum, accipiat spiritum sanctum.*

Insuper per externa signa Deus significat & testificatur voluntatem & benevolentiam suam, nempe tum per verbū promissionis, tum per Sacramentum, in quo signa Sacramentalia externa oculis repræ-

sen-

sentant id, quod verbum in auribus audientium sonat. Quæ simul etiam typi sunt & imagines quædam eorum, quæ nobis in verbo promittuntur. Deinde quoque elementa Sacramentalia non sunt generalia ac confusæ gratiæ signa, sed singularia unicuique communicantium: idque ex instituto Christi. Siquidem ubi fideles ex manu ministri accipiunt signa externa, tantundem est, ac si Deus ipse in specie unumquemque suo ore alloqueretur, ac unicuique in specie remissionem peccatorum in nomine suo promitteret. Hinc fit ut hæc externa signa sint instar specialis applicationis, quâ unicuique Deus in specie seorsim attribuat promissionem de ipso salvando. Deinde Sacramentum baptismi dicitur conferre gratiâ, in quantum signum est, nostram fidem arrahabonis instar confirmans, eò quod promissionem gratiæ habet additam. Ita nempe gratia data vel danda significatur & obsignatur per externum sacramentum, & datur per gratiam, id est, favorem spiritus sancti; ut patet *Rom. cap. 4. vers. 11. Signum accepit ipsam circumcisionem et sigillum justitiæ fidei suæ, quæ fuerat in præputio, quo imputaretur eis ad justitiam.*

ARTICULUS II. DE
libero arbitrio.

*Eâdem fidei constantiâ est tenendum,
homini inesse liberum arbitrium, quo pot-
est bene vel malè agere, & per quod, si
etiam in peccato mortali fuerit, Deo ju-
vante, ad gratiam resurgere valet.*

R E S P.

APERTISSIME profiteor, quòd primi
parentes nostri libero arbitrio prædi-
ti fuerint: per quod si voluissent Deo o-
bedire, sine peccato; vitam æternam a-
dipisci potuissent. Quod ut rectè intelli-
gatur, discerni oportet naturam arbitrii
a viribus ipsius & diversis hominis stati-
bus; & res arbitrio subjectas necessum est
distingui. Natura arbitrii est, quòd sit a-
liquid agens appetitu intelligentiæ seu
rationis; non autem planè indifferens sit
respectu omnis objecti boni vel mali, quasi
ad utrumque peræquè polleat, & pariter
malum aut bonum eligere & agere, & se
flectere in utramvis partem à se ipso possit,
pari

facultate & potentiâ. Nam 1. Deus, cui liberrimum arbitrium est, bonum semper approbat & agit, malum autem non potest facere; & si aliquando id soleat permittere, in bonum. 2. Etiam boni angeli, quibus certè liberum est arbitrium, duntaxat bonum appetunt & agunt. 3. Mali angeli, quibus adhuc itidem est liberum arbitrium, solummodò malum appetunt & agunt. 4. Beati homines post hanc vitam, quibus profectò liberum est arbitrium & erit, tantummodo bonum volunt & faciunt; volent item & facient perpetuò, non autem æquè malum. Vires liberi arbitrii nullæ sunt per se, sine auxilio Dei generali, aut speciali; nec in terrenis nec in cœlestibus rebus, & actionibus; tum in hac vita, sive ante lapsum, sive post lapsum, tum post hanc vitam. Generale auxilium divinum vocatur motio universalis providentiæ divinæ, quâ universa conservantur ac gubernantur ut dicitur *Act. cap. 17. v. 28.* *In ipso vivimus & movemur & sumus; sicut etiam quidam vestratum poetarum dixerunt, Nam hujus progenies sumus, quòd ex eo sit cognatio nostra.* Speciale auxilium divinum dicitur peculiaris gratia movēs, confortans, & ad

opus provehens, sive sit cum gratia Christi salutifera, seu dono regenerationis cō-junctum; ut *Johann. cap. 15. v. 5. 1 Corinth. cap. 15. v. 10.* sive ab eo separatum, quo videlicet dona civilia & virtutes morales Deus distribuit, quibus vult, etiam reprobis. Quantum ad status attinet: ante lapsum quidem ea vis & facultas erat in homine, qua poterat facere & consequi ea bona, quæ illi statui cōvenienter vellet; at quum defecit homo à Deo, in statum lapsus pervenit, & arbitrium ad bonum in rebus spiritualibus amisit: Igitur se ipsum nec convertere potest, nec ad conversionem præparare. Quum autem homo est conversus à Deo: jam existit in statu gratiæ; in quo jam cœpit arbitrium sanum esse, sed imperfectè; In statu autem gloriæ ab omni peccato & miseria arbitriū liberum erit.

De liberi arbitrii natura in se absolute considerati, extra status non est controversia magni alicuius momenti. Quæ autem copiose & scrupulose, de ejus natura scholastici disputant; ea aut philosophorum inanibus sæpe altercationibus sunt relinquenda tanquam ad ecclesiæ farinam salutarem nihil attinentia, aut potius ad
sophi-

sophistarū scholas jure ab orthodoxis relegantur; qui de ea doctrina maximè laborant, quæ pietatem & consolationem nobis instillare queat. Nec etiam tangam hîc aliquid de statu innocentia, nec gratia jam constitutæ, nec gloriæ. Id tantum dicam, de statu lapsus, quòd homo, dum nondum est regenitus, arbitrium quidem habeat in rebus naturalibus, quæ cum brutis sunt communes nobis, & in politicis, ac externis moralibus, pertinentibus ad vitam civilem, aut etiam ad exteriorem ecclesiasticam disciplinam; sed non in spiritualibus spectantibus ad solidum & verum Dei cultum, & ad æternam nostram salutem: ita ut nisi efficax interna gratia nos præveniat, disponat, & è morte resuscitet, ac de novo creet, nullū auxilium satis esse possit, ad salutem inchoandā. Ideo rectè in hoc statu servum arbitrium vocatur. Unus locus communem nostræ naturæ corruptionem satis indicat, *Tit. 3. cap. v. 3. Erasmus quondam & nos amētes rebelles, errantes, servientes cupiditatibus ac voluptatibus variis, in malitia, & invidia degētes odiosi, alii alios odio prosequentes.* Addatur & illud *Genes. 6. cap. Vidit Dominus augescere malitiam hominum*

*in terra, & omne figmentum, ac cogitationes cordis ejus, tantummodo malum esse omni tempore. Ita Rom. 8. v. 7. dicitur. Quod sapit caro, inimicitia est adversus Deum; Legi. n. Dei non subicitur; nam ne potest quidem. Et Ephes. 2. v. 1. 2. Vos enim à vivificavit, quum essetis mortui in lapsibus & peccatis, in quibus olim ambulastis. Deinde formula federis gratiæ hoc totum manifestissimè indicat & approbat, ubi Deus promittit, se novum cor nobis creaturum, & pro lapideo carneum daturum, legemque suam cordi nostro inscripturum. Tertiò, Deus à se solo vult orari conversionem, & pro ea tanquam dono efficacis suæ gratiæ, sibi gratias agi. Quod verò in hoc statu arbitrium servum & captivum vocamus, id est scripturæ conveniens & patrum dictis. Ex scriptura est Job. cap. 8. v. 34. Amen amen dico vobis: quisquis operam dat peccato, servus est peccati. Item Rom. 6. v. 17. 18. Gratia Deo, quòd servi fuistis peccati, sed liberati à peccato servi facti estis justitia. Ex patribus est S. Augustinus Enchirid. ad Laur cap. 106. Post illam ruinam, ait, major est misericordia Dei; quoniam & ipsum liberum arbitrium liberandum est à servitute. Item de corrept. & gratia cap. 13; Arbitrium, inquit, liberum, sed non liberatum, liberum
rum*

rum iustitiæ, peccati autem servum. *Item contra 2. epistolas Pelag. lib. 4. cap. 3. voluntas captiva non potest, nisi gratia Dei, respirare in salubrem libertatem. Item Bernhardus de gratia et lib. arb. cap. 4. Libertatem, dicit, nostram peccato captivam esse. Et cap. 11. Homo per propriam voluntatem servus peccati factus, meritò perdidit libertatem consilii.*

ARTICULUS III. DE pœnitentia.

Nec minùs certum est adultis & ratione utentibus, post peccatum mortale admissum, necessariam esse pœnitentiã, quæ in contritione & sacramentali confessione vocaliter sacerdoti facienda, similiter & in satisfactione consistit.

RESP.

FIRMISSIME credo & statuo, omnibus hominibus, quovis peccatorũ genere perpetrato, conversionem esse necessariam. Est autem conversio duplex, activa & passiva. illa est actio Dei, quâ is hominem ab ipso aversum in gratiam suam efficaciter revocat, ista verò est actio, quâ homo

â Deo conversus seipsum etiam ad Deum convertit. & hæc hominis actio vocatur pœnitentia salutaris vel resipiscētia. Hæc pœnitētia dicatur sanè consistere in contritione cordis, confessione oris, & satisfactione operis; modò rectè illa interpretemur. Quod ad contritionem attinet, duo ejus sunt genera, legalis & evangelica. Legalis nihil est aliud, quàm stimulus cōscientiæ animiq; dolor de peccato commisso, ob sensum iræ & judicii divini; estque hæc contritio per se nec gratia aliqua Dei, sed judicium ejus, neque est pars ulla aut causa veræ pœnitentiæ, sed solummodò quædam ejus aliquando occasio; atq; hoc quidem ex misericordia Dei. Illa enim cōtritio desperationem afferet non spem, nisi accedat consolatio ex evangelio. Ex se enim & per se nihil aliud est, quàm stimulus legis, nostri dānatorius, & demersio in abyssum inferni. Evangelica verò contritio est, quando peccator aliquis dolet apud se de suis peccatis, nō tantum ex metu inferni, aut alterius alicujus pœnæ, sed imprimis ob id, quod Deum tam bonum & tam misericordem offendit. Et hæc cōtritio efficitur per ministerium evangelii; & ne-

& necessaria est in omni actione poenitentie; ut scriptum est *Luc. 13. v. 3. 4. 5. Dico vobis, nisi resipiscatis, omnes itidem peribitis, sicut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloa.*

Adhuc etiam dicimus, ad poenitentiam requiri confessionem oris; sed diversimodè. nam primò peccata nostra confiteri debemus Deo, tam in publicis ecclesiæ conventibus, quàm etiam domi in privatis & secretis nostris precibus. Deinde debet etiam fieri confessio coram ecclesiâ; quando aliquis publico crimine universum ecclesiæ cœtum offendit, & propterea à communione fidelium est suspensus. Tertiò confiteri debemus peccata sigillatim proximo nostro, quando eum specialiter offendimus: ut Christus docet *Matth. cap. 2. v. 23. Si attuleris donum tuum ad altare, ibique recordatus fueris, habere fratrem tuum aliquid contra te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi ac recòciliare fratri tuo.* nam reconciliatio supponit confessionem. Insuper etiam docemus ad omnem veram poenitentiam, satisfactionem operis requiri, primum quidem apud Deum, quando ei supplicamus, ut mortem & passionem Christi accipiat, ut còsummatum ac perfectam

fectam & sufficiensissimam satisfactionem
pro omnibus peccatis nostris. Deinde et-
iam requiritur quasi satisfactio quædam
coram ecclesia, quando quis ob scandala
publicè data à communionem fidelium sub-
motus est; quæ satisfactio consistit in o-
peribus humiliationis, quibus testifica-
mur poenitentiam nostram veram esse &
sinceram. Tertiò debemus etiam proxi-
mo nostro satisfacere. Nam si ille à nobis
injuria est affectus: tenemur eum, damnum
sarciendo, placare, & ei reconciliari, ut
Christus nos docet *Luc. cap. 19. v. 8. Zacharus*
dixit domino: ecce dimidium bonorum meorum,
Domine, do pauperibus, & si quid cepiam per ca-
lumniam eripui, reddo quadruplum. Dum poe-
nitentiam agimus: tenemur fructus di-
gnos emendatione, etià exteriores, pro-
ferre. Quum enim ipsa poenitentia in cor-
de lateat, nec possit videri; debet ea testa-
ta fieri per bona opera, quorum summa est
omnibus viribus conniti, ut de die in diem
ad meliorem frugem nos recipiamus, &
peccata vitemus, & voluntatem Dei sem-
per & per omnia, quoad ejus in hac mor-
tali vita fieri potest, adimpleamus. Est vo-
rò triplex præcipuè usus bonorum ope-
rum,

rum, respectu Dei, respectu aliorum hominum & nostri ipsorum. Dei causâ, ut & tanquam creatori ac redemptori pareamus, gratosque nos erga eum pro omnibus beneficiis demonstramus. Ita dicitur 1. Pet. 1. v. 13. 14. 15. *Succincti lumbis mentis vestre, sobrii ad finem usque sperate in eam, qua nobis defertur, gratiam, quum revelabitur Iesus Christus, ut filii obedientes, qui vos non configuretis pristinis, quæ in ignorantia vixerunt, cupiditatibus: sed sicut is, qui vos vocavit sanctus est, ipsi quoque sancti in omni conversatione reddamini.* Aliorum hominum causâ bonis operibus est studendum, ut eos nostrâ sanctitate ædificemus, & Deo lucrificiamus, & exhalaremus in Deo, ut scriptum est 1. Pet. cap. 3. v. 14, 15, 16. *Si quid perpetiamini propter justitiam. beati tamen estis. ceterum metue eorum ne metueret neque turbemini, sed Dominum Deum sanctificate in cordibus vestris: estote autem semper parati ad respondendum cuilibet petenti rationem ejus spei, quæ in vobis est, cum mansuetudine. Etiam nostrâ causâ sanctè vivendum est, ut probemus nos esse Christi, & esse nos novas creaturas; & ex fructibus de fide, atque ita de salute nostra simus certi. Ita 2. Pet. c. 1. v. 8 10. dñ. *Hæc si vobis adsint, & abundet, non inertes vos nec infructuosos efficiens in Domini nostri Je-**

*su Christi agnitione. Quapropter fratres, potius studete vocationem & electionem vestram firmam efficere. Hac enim si feceritis, nunquam im-
pegeritis.*

ARTICULUS IV. DE Justificatione.

Ad hæc peccatorem non solâ fide, sed & bonis operibus justificari; quæ adeò necessaria sunt, ut sine illis nemo adultus vitam consequatur eternam.

R E S P.

AT ego ex sacra scriptura per Dei gratiam didici, hominem peccatis obrutum, solâ fide absque operibus justificari, & gratis quidem. Gratia verò illa, quâ justificamur, nō est charitas nostra aut ulla qualitas nobis infusa; quia gratia opponitur qualitatibus quæ sunt nobis infusæ. Ita dicitur *Rom. cap. II. v. 6. Si per gratiam non ex operibus.* Itaque non justificamur apud Deum ex bonis nostris operibus, quæ fecerimus nos, sive ceremonialibus, sive moralibus, ac proinde non per justitiam nostram propriam, id est nobis inherentem: quod confirmant

firmant tum expressa sacrae scripturae testimonia, tum alia argumenta ex sacris literis deprompta *Rom. cap. 3. v. 20. Ex operibus legis nulla caro justificabitur in conspectu ejus. & v. 23. 24. Deficiuntur omnes gloria Dei, ut qui justificentur gratis, ejus gratia, per redemptionem factam in Christo Jesu. & v. 28. Colligimus igitur fide justificari hominem, absque operibus legis. Et ad Galat. cap. 2. vers. 15. 16. Nos natura Judai & non ex gentibus peccatores, scimus non justificari hominem ex operibus legis, sed per fidem Jesu Christi. Argumenta autem alia, quibus confirmatur, nos non justificari apud Deum ex bonis operibus nostris, hæc habemus.*

I. Omnes peccavimus & destituimur gloria Dei. Hoc argumento utitur Paulus *Rom. cap. 1. v. 2. & parte. 3. asferens & gentiles & Judæos peccasse: quod argumentum cap. 3. v. 24. sic concludit: Propterea ex operibus legis nulla caro justificabitur in conspectu ejus. per legem enim agnitio peccati. Omnes enim peccaverunt, & destituuntur gloria Dei.*

II. Ex fide vivimus, id est concipimus solidum gaudium, scientes nos pacem habere cum Deo. sic argumentatur S. Paulus *Gal. cap. 3. v. 11. Nullum per legem justificari apud Deum*

Deum manifestum est, quoniam justus ex fide vivit. Hinc Rom. cap. 5. v. 1. justificati fide dicimur pacem habere apud Deum. Opera autem nostra non possunt ita pacare conscientias nostras.

III. Nullus nostrum perfectam illam obedientiam, quam lex postulat, præstare in hac vita potest. Hoc argumento Paulus utitur ad justificationem ex fide probandam *Rom. cap. 1. 2. 3.* Ideo, ut est *Rom. 11. 6. Quod si per gratiam, jam non ex operibus. alioquin gratia non est gratia.*

IV. Beati sumus remissione peccatorum. Hoc argumentum S. Paulus urget *Rom. cap. 4. v. 6. 7. 8.* sicut etiam David declarat eum hominem beatum, cui Deus imputat justitiam absque operibus dicens; *Beati quorum remissa sunt iniquitates & quorum obrecta sunt peccata. Item Beatus vir cui Dominus non imputavit peccatum. Quicumque igitur beati sunt remissione peccatorum; illi profectò non justificantur apud Deum bonis suis operibus.*

V. Abrahamus non fuit justificatus suis bonis operibus coram Deo. Hoc argumentum proponit sanctus apostolus Paulus

Rom.

Rom. 4. v. 12. Quid igitur dicemus, Abrahamum patrem nostrum natum esse secundum carnem? nam si Abrahamus justificatus fuit ex operibus, habet quo gloriatur, at non apud Deum. Nos autem aliter non justificamur, quam Abrahamus justificatus fuit.

VII. Si ex operibus justificaremur nostris; multa inde sequerentur absurda. ¹ Inanis esset fides & vana promissio: quod absurdum colligit Apost. *Rom. cap. 4. v. 14. Si ii, qui ex lege sunt, heredes sunt: inanis facta est fides, & vana reddita est illa promissio. Et Galat. cap. 3. v. 18. Si ex lege est hereditas, non jam ex promissione.* ² Christus fuisset frustra mortuus: ut dicitur *Galat. cap. 2. v. 21. Si per legem est iustitia: igitur Christus frustra est mortuus.* ³ Christus non esset perfectus Jesus i. e. servator, quia extra eum esset pars & causa aliqua justificationis & salutis nostræ, nempe in nostris & aliorum operibus; quæ perniciosè sacrosancto sanguini Christi permiscerentur. ⁴ Gratiâ non justificaremur. Hoc absurdum planè infert apostolus Paulus *Rom. cap. 11. v. 6. Sin ex operibus, jam non est gratia. alioquin opus non est opus.* ⁵ Essemus sub execratione legis, lic enim colligit Paulus *Galat. cap. 3. v. 10. Quotquot ex operibus legis sunt, sub ex*

sub execratione sunt. scriptum est enim, *Execrabilis est, quisquis non manserit in omnibus, quaecunque sunt in libro legis, ut faciat ea.* 6. Haberemus materiam gloriandi, sed apostolus Paulus ad Ephes. cap. 2. v. 9. dicit, *nos non servi ex operibus, ne quis gloriatur.* Non ergo justificamur bonis nostris operibus apud Deum, aut propter merita nostra, aut propriam nostram satisfactionem & iustitiam. nec sunt ulla hominis bona opera preparatoria ad justificationem. Nam gentes, quae non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam Rom. cap. 9. v. 3. Qui non sectabantur iustitiam, ii certe ad eam consequendam se nequaquam prepararunt. Hinc. S. Ambrosius super 4. cap. Rom. manifestè ait: *Beati sunt, quibus sine labore vel opere aliquo remittuntur iniquitates, & peccata teguntur, nullo ab his requisito poenitentiae opere, nisi tantum ut credant.* Et S. Augustinus serm. 60. De verbis apostoli, *Medicina animae, inquit, omnium vulnerum & una propitiatio pro delictis omnibus est credere in Christum.* Et S. Chrysostomus in cap. 3. ad Galat. Illi (Galatae) dicebant, qui solà fide nititur execrabilis est. Hic (Paulus) contrà demonstrat, qui solà fide nititur, eum benedictum esse.

ARTICULUS V. DE
Eucharistia.

Quilibet Christianus tenetur firmiter credere in consecratione eucharistiae, panem & vinum converti in verum Christi corpus & sanguinem, remanentibus tantum panis & vini speciebus, sub quibus realiter verum Christi corpus continetur, quod ex virgine natum est, & in cruce passum.

RESP.

QUicumque mortalium vult de s. eucharistia sanctè disferere, necesse est ut priùs materiam & formam consideret, quæ essentiam cœnæ Domini constituunt, & partibus ejus explicantur. Partes verò cœnæ Dominicæ, voce latè accepta, sunt tum res terrenæ & cœlestes; tum actio externa & interna ad usum earum requisita; tum verbum divinum, quo Christus panem & vinum & actionem externā sacra signa esse iussit, quo & res cœlestes promisit, quo denique illas exhibet, tradit cœnā

& applicat singulis verè fidelibus sacrâ
cœnâ utentibus. Strictè verò acceptâ vo-
ce cœnæ Domini, partes ejus duæ sunt; res
terrena: & actio ad rei terrenæ usum legiti-
mum requisita. Res terrena in sacra cœna
duplex est, panis Domini & vinum Domi-
ni; ea verò non sunt nuda ac inania signa;
quia fedus gratiæ nobis obsignant, & pro-
missionem adjunctam habent communi-
onis cum Christo, & remissionis peccato-
rum propter Christum Jesum, & unâ cum
eis præbet & exhibet nobis Christus sei-
psum cum omnib. suis beneficiis ad æter-
nam salutem pertinentibus. Panis Domi-
ni (qui etiam panis sacramentalis & panis
eucharisticus dicitur) est corpus pro no-
bis in mortem traditum secundum verba
Domini; *Hoc est corpus meum, quod pro vobis
traditur*; quæ sunt verba consecrationis,
operatoria & efficacia (& non fit transub-
stantiatio aut concomitantia, quæ in sacris
minimè reperiuntur, sed sunt à scholasticis
excogitata) per quæ verba cōficitur sacra-
mentū, quibus panis in aliud nō substātia-
liter, sed sacramentaliter commutatus est.
Nam ante consecrationē erat panis com-
munis, post consecrationem verò est cor-
pus

pus Christi, hoc est, sacramentum corporis Christi. Quando enim fractus panis percipit verbum Dei, fit eucharistia corporis Christi, ut loquitur *Irenæus Martyr lib. 5. adversus hæres. cap. 34.* ubi *Quemadmodum,* ait, *qui est à terra panis, percipiens vocationem Dei, jam non communis panis est, sed eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, jam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.* Et *Cyprianus de cardinalibus operibus Christi tractatu de unctione charismatis, sectione 7.* docet, quomodo panis & vinum sint caro & sanguis, nempe quatenus *significantiæ & significati eisdem vocabulis censentur: & mox subiicit: His gratiæ superne privilegiis esu sanctificati panis refecti, loti & uncti, non eam quam amiserant sed ampliorem recuperant libertatem.* Et *tractatu de cæna Domini sectione 18.* Hac quoties, ait, agimus, non dentes ad mordendum acuiumus, sed fide sincerâ panem sanctum frangimus & partimur. Et paulò post: Nos ipsi corpus ejus effecti, sacramento & re sacramenti capiti nostro connectimur. Hinc ita colligimus: si panis significat corpus & vinum sanguinem Christi: Si etiam post sanctificationem panis manet & editur, & sacra-

C

mentum

mentum à re sacramenti distinguitur: non ergo vi verborum uti papistæ dicunt, transubstantiatur in corpus Christi. Sed obijciunt nobis antagonistæ ex tractatu Cypriani de cena Domini sectionem 5. in qua hæc verba sunt: *Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procurat vitam & incrementum corporibus.* Et sectione 6. in qua hæc verba leguntur; *Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie sed naturâ mutatus, omnipotentia factus est caro.* Resp. ut taceam quod de hoc libro dubitetur, an sit Cypriani: nolo disputare. Primò cōcedimus panem communem mutari in carnem Christi, nempe sacramentali mutatione, non substantiali, dum accedit verbum ad elementum & fit sacramentum ex elemento. Secundò, quū Cyprianus dicit, panē in Eucharistia mutatum naturâ, non intelligit voce *naturæ* substantiam sed *ὁπρωύμεως* naturam vocat qualitatem & proprietatem seu usum, & virtutem naturalem, quando quidem gratiam hanc seu dignitatem accipit, ut sit sanctum sacramentum, quod antea non erat. Panis ante sanctificationem habet naturam panis communis, post sanctificationem recipit naturam sacramenti, quia fit
sanctum

sanctum signum corporis Christi. Alioqui si voce *nature* intelligatur substantia panis, non mutatur illa, sed manet; ut alii patres clarè docent, qui ajunt *naturam* panis manere & nō mutari. Hinc Chrysostomus ad Casarium monachum dicit: *Antequam sanctificetur panis, panem nominamus: divina autem illū sanctificante gratiā, mediante sacerdote, liberatus quidem ab appellatione panis, dignus autem est habitus Domini corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit.* Deinde eadem verba sunt concionale verbum, hoc est, promissio euangelica de salutari *κормы* & carnis Christi, deque salvifica unione fidelum cum Christo. Promissio inquam ex concione Domini *Iohan. 6.* repetita est ritu sacramentali vestita & obsignata. Hæc verò verba verissima esse asserimus; nec dicimus esse intellectu obscura, sed profitemur esse clara & perspicua, nec dicimus esse peregrina aut aliena, sed convenientissima, sacramentalem loquutionem appositissimam continentia, in quibus pronome *Hoc* (quod non adjectivè sed substantivè sumitur) non demonstrat ipsum corpus, sed demonstrat panem cibarium, quem Christus in manus suas acceperat, & grati-

is Deo actis, fregerat, & discipulis distribuerat. *Hoc non significat sola accidentia panis; tum quia Christus non tenebat manu, neque frangebat nuda accidentia, sed rem ipsam materiata, accidētibus vestitam, & terminatam. tum quia falsum erat, accidentia panis esse corpus Christi; tum quia Paulus optimus interpretēs Christi nō externa accidentia, sed panem, quem frangimus, dicit esse *σῶμα τοῦ κυρίου* seu communionem corporis Christi 1 Cor. 10. v. 16. dicitur poculum benedictionis, cui benedicimus, nōne *οἶνον τοῦ κυρίου* sanguinis Christi est? panis quem frangimus nōne *σῶμα τοῦ κυρίου* corporis Christi est? Nec vagum aliquod individuum demonstrat, quia nō erat substantia vagans aut ubique locorum, sed determinata, id, quod Christus manibus tenebat, frangebat & discipulis dabat; nec ipsum naturale corpus visibile & invisibile demonstrat. visibile enim ipsum Christi corpus gestabat, frangebat, & discipulis dabat rem demonstratam; invisibile verò corpus Christus nullum in cœna habuit. Est autem panis corpus Christi metonymiâ sacramentali, ubi per corpus in attributione intelligitur sacramentum corporis veri Christi, quod pro nobis est, crucifixum*

xum. Ac proinde verus panis est verè, non mysticum, quod ecclesia est, sed propriū, reale, naturale & substantiale corpus Christi ex Maria virgine natū, passum sub Pontio Pilato, crucifixum & mortuum in cruce; at non propriè, realiter, & substantialiter. Proinde panis est sacramentaliter corpus Christi, seu est sacramentum corporis Christi pro nobis in mortem traditi: Idque dupliciter, ¹. Quia est signum visibile, memoriale, figura, typus, symbolum, imago in memoriam revocans & repræsentans corpus Christi. ². Quia est sigillum fidei nostræ obsignans certò, verè Christi corpus pro nobis in mortem traditum esse, & nobis esse panem vitæ. Est verò sacramentum passi, crucifixi, mactati pro nobis & mortui, sicut expressè dicit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur seu frangitur*. Neque panis est sacramentum corporis Christi ex magica consecratione, per submissam demurmurationem quinque verborum, *Hoc est enim corpus meum*, à sacrificulo factam ad panem cum afflatu & halitu, neque ex recitatione verborum Christi super panem; sed ex prima consecratione Christi in institutione cœnæ facta, ubi acceden-

cedente verbo ad elementum, factum est ex elemento sacramentum. Nec panis est corpus Christi transubstantiatione, id est, mutatione substantiæ panis in substantiam corporis Christi. Si n. panis & vini substantiæ in veram corporis & sanguinis mutarentur substantiam, sequerentur inde plurima absurda fidei puritatem evertentia; ideòque firmiter credendum est, quoties sacram cœnam celebramus nobis verum corpus & verum sanguinem per symbola seu signa dari, ut sit 1. Memoriale sacrificii propitiatorii Christi semel in cruce peracti, per quod cum Deo reconciliati sumus. 1 *Corinth. 11. v. 26.* ubi ait: *Quotiescunque comeditis panem hunc, & bibitis poculum hoc, mortem Domini nostri commemoratis, usque ad adventum ejus.* 2. Ut sit signum continuationis federis gratiæ sanciti sanguine Christi jam effuso in remissionem nostrorum peccatorum, *Matth. cap. 26. v. 28.* dicentis. *Hic est sanguis meus testamenti novi, qui propter multos effunditur in remissionem peccatorum.* 3. Ut sit obliuio & signum ardentissimi amoris & arctissimæ conglutinationis nostri, cum carne Christi, quòd verè simus caro de carne ejus & os ex ossibus ejus. 4. Ut sit si-

fit signum mutuæ charitatis & pacis fidelium de eodem pane fumentium, & ex eodē poculo Domini bibentiū. Qui verò hujusmodi solvunt, mutuū amorē & pacē ecclesiæ disrumpunt. 5. Ut sit monumentū unionis cum ecclesia Dei & nutritionis, mansionis & conservationis in eadem ecclesia Dei, eorum qui semel per baptismum ecclesiæ sunt insiti, 1. *Corinth*, 10. v. 17. *Quoniam unus est panis, unum corpus nos, illi multi sumus; nam omnes ex uno illo pane participamus.* 6. Ut nos semel Christo & Ecclesiæ ejus unitos ab omni idolomania & consensione cum idolorum cultoribus arceat & abstrahat, ut Paulus ait, 1. *Corinth*. c. 10. v. 21. *Nō potestis poculum Domini bibere & poculum demoniorum: non potestis mensa Domini participes esse & mensa demoniorum.* 7. Ut nos in perpetuo studio veræ pietatis conservet, & à peccatis arceat, ne indigni convivæ mensæ Christi simus, 1. *Corinth*. 11. v. 27. 28. 29.

8. Ut nobis cōfirmet corporū nostrorum resurrectionem à mortuis. 9. Ut nos admoneat & ut certi simus Christum rediturum novissimo die in gloria, & nos in regnum gloriæ ad patrem adductos perfectē spirituali animarum pabulo (quod Dei cognitione continetur) nos pasturum &

satiaturum; ut ipsemet ait *Matth. cap. 26. vers. 29.* *Dico autem vobis, non bibam ab hoc tempore, ex hoc fructu vitis, usque ad diem illum, quum ipsum bibam vobiscum novum in regno patris mei.* Quum in eundem finem sacrae synaxi communicaverimus: procul dubio erimus etiam effectuum participes, qui eximii sunt.¹ Nam confirmatur fides nostra in Christum pro nobis, natum, passum, mortuum & resuscitatum à mortuis.² Confirmantur articuli fidei. illa enim demum est veri corporis Domini nostri Jesu Christi communicatio, quæ cum veritate carnis non pugnat.³ Per usum sacrae cœnæ Christo incorporamur, ut nos in ipso & ipse in nobis sit, & nemo nos è manibus ejus eripere possit. Christus autem est in nobis & nos in ipso, nō per realem & substantialem corporis ipsius præsentiam in nobis, non per corporalem manducationem seu comestionem corporis ipsi⁹, & ingressum ejus in nos per os corporis, sed quia templum ipsius & membra corporis ejus mystici sumus, haud secus, quàm per spirituales confederationem & connexionem fieri potest. idq; confirmat Christus *Johan. cap. 14. v. 20* illa die vos cognoscite-

cognoscetis, quod ego sum in patre, & vos in me, & ego in vobis; sicut tunc in Christo non erimus, nec ille in nobis, per modum corporalis præsentiæ & manducationis corporis eius; ita neque nunc per modum corporalis præsentiæ & manducationis Christus est in nobis nec nos in Christo. 4. Per cœnam sacrâ anima fidelis nutritur, & ad vitâ æternam saginatur. 5. Per pium sacræ cœnæ usum gignitur & augetur in nobis immundi & turpis hujus mundi contemptus, & indies magis magisq; vitæ sanctioris & melioris meditatio & perpetua in Deo lætitia accrescit. 6. Sacrâ etiam cœnâ ad omnia mala sustinenda animamur & armamur, & ad piè moriendum & sanguinẽ nostrum effundendum si necesse fuerit, pro Christi salvatoris nostri gloria, qui pro nobis redimẽdis sanguinem suum effudit, & pro nobis in ligno crucis mori dignatus est & voluit.

ARTICULUS VI.

de missa.

Sacrificium missæ est ex Christi institutione, valens pro vivis & mortuis.

RESP.

RESP.

HUjus articuli declarationi omnino contradico, & palàm profiteor, sacrificium missæ non esse divinam ordinationem, & nec nomē ejus nec rem in scriptura sacra divinitus inspirata reperiri. Quod si quid ē scripturis canonis missæ inferitur; hoc ad cœnam Domini, non autem ad missam pertinet, quod sequentibus rationibus evincitur. 1. Cœna Domini in usu apostolorum & primitivæ ecclesiæ fuit, *ut Act. cap. 20. v. 7. primo die hebdomadis congregatos fuisse refertur ad frangendum panem*; missa autem papalis in apostolorum usu fundamentum prorsus nullum habet. Quæ verò tribuuntur missæ Jacobi, Andreae, Marci: nugæ & fabulæ. 2. Cœna sacra est à Christo instituta, ut legitur *Matt. c. 26. v. 26. & seq. Marci cap. 14. v. 22. 23. 24. Luc. cap. 22. v. 19. 20. 1. Corinth. c. 11. v. 23. 24. 25.* Missa autem papalis à Christo non est instituta, sed à diversis pōtificibus Romanis, instar mendici ex quàm plurimis pallium sibi facientis, confarcinata. 3. Cœna sacra, si externam materiam velimus considerare, constat pane vero & vino, ut veris symbolis & signis,

signis, veri corporis & sanguinis Christi. Missa autem panem tollit & vinum, dum substantia eorum (uti falsò putant) mutatur in substantiam corporis & sanguinis Christi, & mutat signum in rem significatam; evertit sacramentorum naturam, quæ non aboleri seu mutari permittit substantiam signorum. In sacra cœna externa materia est panis & vinum; in missa additur aqua, ac si Christus imperfectum sacramentum instituisset. 4. In cœna sacra illa fiunt, quæ Christ^{us} instituit & iussit facere; in missa autem multa alia, quæ histrionica dici jure queant. 5. Cœna Domini nobis testatur nos plenam remissionem peccatorum nostrorum omnium habere, propter illud unicum sacrificium à Christo pro nobis in cruce peractum & consummatum. In missa autem negatur vivos & mortuos remissionem peccatorum habere, nisi etiamnum quotidie Christus pro ipsis à sacrificiis offeratur. 6. Cœna domini omnes articulos fidei stabilit, & cõfirmat: missa verò omnes evertit, dum loco unius Dei veri, in quem solum credere oportet, Deum triticeum introducit, omnipotentiam Dei blasphematur, fingendo hoc per illam præstari.

stari, quod Deus præstare nequaquã vult. 7. cœnâ Dominicâ corroboratur in nobis & cōservatur fides, afferens animabus nostris spirituales consolationem & lætitiā. In missa autem fingitur, quod sacrificulus suo opere non tantum remissionem peccatorum impetret, sed etiam beneficia corporalia, ut salutem infirmorum hominum, pecorum, bestiarum, equorum, boum, porcorum, & similibus conferat. 8. cœna sacra instituta est à Christo pro viventibus adhuc, & mortem Domini annunciantibus; in missa autē fingitur, quod sacrificulus absentibus, mortuis in purgatorio (fictitio) existentibus remissionem peccatorum & redemptionem animarum impetret. 9. In cœna Domini Christus ad dexteram patris residens devotè adoratur, ut par est, & colitur; In missa verò adoratur panis triticeus sub cultu religioso, & sic ejus adoratio ad rem, ad quã Christus eam neutiquã alligavit, alligatur; & inde homines idolum faciunt, quod adorant. Ex his manifestè apparet cœnam sacram esse à Christo institutam; missam verò sacram cœnæ è diametro repugnare.

ARTICULUS VII. DE
communione sub utraq; specie.

*Non est laicis ad salutem necessaria,
communio sub utraque specie, recteque cer-
tis ac justis de causis olim ab Ecclesia sanc-
tum est, ut illis sub una tantum panis specie
communicetur.*

RESP. CONF.

AT ego cum omnibus orthodoxis in
Christum credentibus ajo & firmis-
mè credo, laicis non minùs quàm clericis,
uti adversarii dicunt, communionem sub
utraque specie panis & vini esse neces-
saria n: Ut probatur ex institutione Domini
Matth. cap. 26. v. 26. 27 Bibite ex eo omnes, non
solum clerici sed etiam laici Hinc dicit S.
*Paulus 1 Corinth. II. v. 26. Quotiescunque come-
ditis panem hunc, & bibitis poculum hoc: mortem
Domini nostri commemoratis usque ad adventum
ejus.* Est itaque impium ac prorsus sacrile-
gum, quòd antagonistæ audent dicere, (&
non solum dicunt, sed etiam faciunt) apo-
stolis tantum dictum fuisse à Domino bi-
bite ex eo omnes. si hæc ratio valeret in vi-
nc:

no: cur non etiam in pane? atque ita nulla pars sacramenti huius ad populum Domini pertineret. Neque enim aliquid discriminis, quod huc faciat, à Christo factum esse legimus. Hinc quid sequetur aliud, quàm quod sacramenti nō solūm usus, verūm etiā res sacramenti ad solos pertineat apostolos; dictumq; sit à domino frustra de sanguine *Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Deinde peccant etiam contra ipsam huius sacramenti integritatem, non sine grandi sacrilegio. quade re, *de conserv. dict. 2. can. comperimus*, legimus ita: *comperimus autem, quod quidam summa tantummodò sacri corporis portione, à calice sacri cruoris abstineant, qui (procul quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur; quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.* Proinde peccant etiam graviter in ipsam novi testamenti confirmationem, cujus mysterium à Christo præcipuè est in *sacramento sanguinis* ipsius institutum & commendatum, quia dicit. *Hoc poculum novum testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis & multis effunditur.* Testamentum morte confirmatur testatoris:

mortis

mortis autem illius violentę ac cruentę testimonium est, in sanguinis illius effusione. Nec observant, qua ratione Dominus specialiter de poculo loquens, vocet illud novum testamentum in sanguine suo; qua de re legatur *cap. 9. ad Heb.* Porro peccant contra apostolorum traditionem, quam Paulus *1 Corinth. 11. exprimit* dicens, *ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Præterea ulum prioris ac purioris ecclesię infringunt, in qua Christi fideles de utraque sacramenti parte secundum institutionem Domini multis seculis communicarunt, ita ut inter ministros ecclesię & populum fidelem nihil discriminis fuerit, quātum ad communionem, nisi quod ministri eam administrabant, & sumentes de illa eandem cæteris porrigebant. Quod verò populus sub utraque specie communicavit in ecclesia primitiva, scripta patrum, historię ecclesiasticę, imò decreta pontificum apertissimè testantur. Hinc s. Cyprianus ad *Corne- lium de cæna Domini* sic scribit; *Nam quomodo docemus aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis sanguinem negemus? aut quomodo ad martyrii palmam idoneos faciemus, si non eos ad bibendum*
primum

*prius in Ecclesia poculum Domini jure communi-
 cationis admitteremus? Et Hieronymus in Sophon.
 cap. 3. sacerdotes, ait, Qui Eucharistia serviant &
 sanguinem Domini populis ejus dividunt, impiè a-
 gunt in legem Christi, putantes Eucharistiam im-
 precantis facere verba, non vitam. Et hic mos
 non modò ad Gregorium 2. usque annos
 septingentos & quinquaginta novem du-
 ravit) qui Gregorius ad episcopum Thu-
 ringiæ sic scripsit; leprosis autem si fideles Chri-
 stiani fuerint, Domini corporis & sanguinis par-
 ticipatio tribuatur: sed adhuc Thomæ Aquina-
 natis tempore (qui obiit anno D. 1274.) du-
 ravit in ecclesiis integra utriusque speciei
 communicatio in plebe Christianorum.
 Sic enim ille parte tertia quæst. 80. artic 12.
 scripsit; Quia crescente multitudine populi Chri-
 stiani, in qua continentur senes, juvenes, parvuli,
 quorum quidam non sunt tantæ discretionis, ut cau-
 telam debitam circa usum huius sacramenti adhi-
 beant, ideo providè in quibusdam ecclesiis observa-
 tur, ut p. populo sanguis sumendus non detur, sed so-
 lum à sacerdote sumatur. Hæc ille. Porro anno
 1530. in comitiis imperatoris inventus est
 Augustæ vindelicorum in templo Mauri-
 tiano liber, quem vocat Agendam, in quo
 rubrica sic habebat, Stet Diaconus ad sinistrũ*

*cerno altaris & porrigat sanguinem Domini communicantibus. In summa usus utriusq; speciei in populis Christi inde à primevâ institutione duravit; ac tandem anno 1414. in conciliabulo Constantiensi prorsus & impia est temeritate prohibitus. Commemorantur quædam incommoditates in speciem, siue prætextû propter quas non conveniat, ut populus ad communionem calicis admittatur. Verùm enim verò res ipsa, quæ tractabatur, hæc erat; si populus, inquiunt, sub utraque specie communicaret, nullum esset discrimen inter populum & sacerdotes. Item ob prolixas laicorum barbas: & quòd multi sint abstemii. Ecce quàm frivola hæ sint rationes, & superbiæ & fastus sacerdotalis plena omnisque veræ religionis inanes, non tantum ex dictis, sed etiam ex verbis D. Chrysostomi perspicuum est, qui in 2 ad Corinth. homiliâ 18. sic inter cætera fatur; *Est autem ubi nihil differt sacerdos à subdito, ut pote quando fruendum est tremendis mysteriis. Similiter enim omnes, ut illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in veteri lege sacerdos quidem partem comedeat, partem autem populus, & non licebat populo participem eorum esse, quorum particeps erat sacerdos**

D

cerdos, sed nunc non sic, verum omnibus unum corpus proponitur & poculum unum. Hæc ille. Quocirca ministrandi munus, non plenæ communicationis ius & potestas discer- nat inter ministros ac plebem Christi. At- qui solent objicere, pontificem Roma- num esse vivam regulam, & penes ipsum potestatem stare, ut possit hæc & illa mu- tare? Quis verò ipsi hanc potestatem dedit? Quis ipsum constituit regulam vivam? Ar- rogantia, superbia & ipse malus spiritus suggesit. Unde Urbanus papa, ut citatur in jure cano. causâ 25. cap. Sunt quidam, sic ait: Ubi verò aperte Dominus vel ejus apostoli, & eos sequentes s. patres sententialiter aliquid defini- runt ibi non novam legem Romanus pontifex da- re, sed potius, quod prædicatum est, usque ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim quod do- cuerunt apostoli & propheta, destruere (quod ab- sit) niteretur, non sententiam dare, sed magis er- rare convinceretur. Legant etiam quæ Cy- prianus martyr. lib. 2. epist. 3 ad Cecilium scri- psit: Quod si nec minima, ait, de mandatis Domi- ni solvere icet, quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum Dominicæ passionis & no- stræ redemptionis sacramentum pertinentia, fas non est infringere, aut in aliud, quàm quod divini-

tus in-

ius institutum sit humana traditione mutare. Exponere enim justificationes & testamentum Domini, & non hoc idem facere, quod fecit Dominus, quid aliud est, quàm sermones eius abjicere & disciplinam contemnere, nec terrena sed spiritualia furta & adulteria committere, dum quis de evangelica veritate furatur Domini nostri verba & facta & corrumpit atque adulterat præcepta divina?

ARTICULUS VIII. DE
potestate consecrandi &
absolvendi.

Porro solis sacerdotibus secundum ecclesie ritum ordinatis data est à Christo potestas consecrandi verum Christi corpus, & in foro pœnitentiæ à peccatis absolvendi.

RESP. CONF.

AT qui ego ex sacris literis dicere & affirmare audeo, quòd novum testamentum nullum genus sacerdotum, ut vetus, habeat: sed quòd omnes Christi fideles sint regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut est 1. pet. 2. v. 9. Attamen est differentia inter ministros ecclesie &

non ministros. Qui volunt gubernare ecclesiam, & sacramenta administrare, debent deligi testimonio idoneo ornati & apti & legitime ordinari; quod fieri rite solet per impositionem manuum & non per rasuram aut unctionem, uti papistæ nugantur, qui potestatem ordinationi tribuunt. Legitima autem ordinatio verbi Dei ministri & confirmatio vel manuum impositio fieri debet à solis pastoribus seu præfatis ecclesiæ, id est, episcopis & presbyteris, præsentem toto ecclesiæ cœtu, cui is, qui confirmatur, ministrare debet. Jus autem consensus, votum, suffragium, approbatio & auctoritas ordinationis totius est ecclesiæ. Huic ecclesiæ pastori data est potestas ministerialis in ministerio verbi Dei, quo ecclesiam Dei gubernet, sacramenta administret, & clavibus regni cœlorum utatur, ut sit utilis & ad ædificationem efficax, imo saluti ecclesiæ quæ per Christum est, necessaria. Innuitur illud parabolicè à Christo ipso *Matt. 24.* ubi dicit; *Quis putas fidelis servus est, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?* significat se discipulis suis potestatem daturum super ecclesiam

clesiam suam, qualis eorum est, quibus à patre familias commendatur familia domestica, ut illi cibum competentem subministrant & porrigant. Hic potestatem habet in foro conscientie à peccatis sanguine Christi expiatis absolvendi, quā Christus suis apostolis & eorum successoribus verbi Dei ministris concessit Johan. 20. v. 23. ut ait. *Pax vobiscum, sicut remisit pater meus, etiam ego mitto vos. Et quum hæc dixisset, flavit in eos, & dixit eis, accipite spiritum sanctum: si remiseritis peccata alicui, remittentur ei, & si retinueritis peccata alicujus, retenta erunt.* Et Matt. 18. v. 18. *Amen dico vobis, inquit, quod quicquid ligaveritis in terra ligatum erit in cælis, & id quod solveritis in terra, erit solutum in cælis.* Sunt verò duæ claves regni cælorum, altera prædicatio Evangelii, altera disciplina ecclesiastica; seu doctrina & disciplina. Quæ claves formaliter manent in manibus Christi & ecclesie simul; Christi principaliter, & ecclesie secundiò. Unde ecclesia usum illarum clavium per ministros verbi & presbyteros exercet. Quapropter omnes fideles Christi ministri in ecclesia, verbo & discipline invigilantes, sunt janitores cæli, claves regni cælo-

cœlorum obtinētes & aperientes & claudentes fores illius. Porro partes potestatis clavium duę sunt, ligatio & solutio. Ligatio est, quum peccantibus ira Dei annuntiatur, sub qua strictē manebunt donec resipiscant, quæ ligatio fit publicē vel privatim. Publicē, quum quis totum ecclesiæ cœtum offendit, coram quo arguatur & pœnitentiam agat. Privatim, quum quis privatim peccavit, quod in facie ecclesiæ non debet puniri: ecclesia enim de occultis non judicat. Hisce potestatibus omnes Christi fideles subjecti sunt cuiuscunque sint ordinis, non tantum laici, sed etiam ipsi verbi Dei ministri, sive episcopi, sive diaconi ecclesiarum, non tantum subditi, sed etiam principes, reges, imperatores, cujuscunque demum sint status five conditionis homines, ut scriptum est *Psal. 2. v. 10. Nunc ergo reges animadvertite, eruditionem percipite ô judices terre.* Hoc etiam exempla, quæ passim leguntur docent & testatur, ut videre licet in Davide, qui objurgatus est à Nathane, uti Ezechias ab Esaia, Achabus ab Elia, Herodes à Johanne baptista, imperator Philippus Arabs & filius ejus à Fabiano episcopo Romano, Theo.

Theodosius Magnus ab Ambrosio episcopo Mediolanensi. Huic disciplinæ ecclesiasticæ imperator Valentinianus senior se ultro subiecit : qua *de re Theod. lib. Hist. eccles. lib. 4. cap. 5. & 6. idem fecit Theodosius magnus, ut idem Theodoret. fatetur lib. 5. Histor. eccles. cap. 17.*

ARTICULUS IX. DE sacerdotibus malis,

Quos certum est, etiamsi mali & in peccato mortali fuerint, consecrare verum Christi corpus : siquidem illud consecrare intendant.

CONF. RESP.

EX auctoritate sacræ scripturæ & consensu catholicorum hunc articulum concedo : & dico, etiamsi verbi ministri peccatis (â quibus tamen se puros servare debent, ut fidi sint Dei servi) enormioribus obnoxii fuerint, nihilominus tamen ab illis ecclesiam gubernari & sacramenta administrari posse. Sed væ illis, qui malâ fide gregem Dei pascunt, nocentes ei corruptelis doctrinæ, sacramentorum & morum. De his dicit *Ezech. cap. 34. v. 45.*

D

4

morbo

*morbo affectas non confirmatis, egrotamq. oves
 non curatis & confractam non obligatis, ac ceptam
 non reducitis, pereuntemque non requiritis;
 sed vi dominamini in eas & per se vitiam adeo ut
 dispergantur destituta pastore, & sint cibo omni-
 bus bestiis agri dispersa. Hujusmodi etiam re-
 prehendantur à Paulo 1 Tim. 3. v. 4, 5. ubi
 ait, Oportet autem ut presbyter sit talis, ut viti-
 um non reperiatur in eo, & fuerit maritus unius
 uxoris, cujus mens sit vigilans, & qui sit sobrius
 & ordinatus, & amans hospites & aptus ad do-
 cendum, non autem sectator vini, cujus manus non
 sit præceps ad percutiendum: sed sit lenis & non li-
 tigiosus. si enim domum suam ipsius nesciat bene
 gubernare, quomodo potest ecclesiam Dei guberna-
 re? Ex hisce verbis colligimus, oportere e-
 piscopum esse irreprehensibilem, qui non
 sit in morem vulgi levis, vanus ac facino-
 rosus, non quidem irreprehensus, sed ir-
 reprehensibilis, non inculpatus, sed in-
 culpabilis, unius etiam sit uxoris maritus,
 id est, qui non simul sit polygamus, vel qui
 non simul plurium uxorum sit maritus: ut
 polygamia olim frequens erat.*

ARTICULUS X. DE

confirmatione & extrema
 unctione.

Cæterum confirmatio & extrema unctio sunt duo sacramenta, à Christo instituta, per quæ datur gratia spiritus sancti.

RESP. CONF.

HUNC articulum minimè admittendum esse censeo: sed ei potius ex sacris literis resistendum. Quum ab adversariis nobis objicitur locus ex *s. Jacob. cap. 5. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesie, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei servabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei*, Respondeat pro nobis Scotus: Unde fuisset auctoritas obligandi totam ecclesiam, quum esset tantùm episcopus ecclesie Hierosolymitane? Ex his apparet, Jacobum sacramentum ecclesie & novæ legis instituendi potestatem non habuisse, sed loquitur, de consuetudine apostolorum, & virtute miraculosa, quâ oleo infirmos ungebāt, & sanabāt: qua de re videre est *Marc. 6.* ubi sic legitur; *Exeuntes predicabant, ut penitentiam agerent, & demonia multa ejiciebant. & ungebant oleo multos egros, & sanabantur:* Erat ergo ista unctio miraculosa ad hoc ab apostolis adhibita, ut per illam tanquam

exten-

externum medium regionibus illis commune & usitatum ægroti virtute Christi sanarentur. Ille ceremoniæ in primitiva ecclesia vigeabant cum aliis miraculis ad confirmationem euangelii Christi: postea autem desierunt. Quid autem loci habet hic sacramentum extremæ unctionis, quâ non ungunt nisi in extremis constitutos & jam morituros? Quare non ex reliquis miraculis signa sacramentalia fecerit, ut ex umbra Petri & sudario Pauli, & ex manuum impositione, quibus ægroti curabantur? Sed redeamus eò unde sumus digressi. Hoc sacramentum papisticum non à Christo nec ab apostolis institutum est, sed tunc temporis demum, quû cessasset donum sanationis in ecclesia, miraculosa illa consuetudo infirmos ungendi & sanandi in mysticâ actionem falsò transmutata, & ut pristinus honor unctoribus retineretur, sacramenti opinio adjecta est. Quod ad confirmationem attinet, in ea nec verbum est instituentis Christi, nec elementum. Scimus ex sacris literis novi testamenti, quòd apostoli ecclesias doctrinâ & exhortatione confirmarint. Et in hoc ministerium erant apostoli

stoli à spiritu sancto misſi. De hoc ſacra-
cramento nihil prorsus legitur. Dum ab
antagonistis verba institutionis poſcimus
afferunt promiſſionem Chriſti, quâ pro-
miſit patrē daturum Spiritum ſanctum
iis, qui petunt. Proinde in materia huius
ſacramēti, uti falſò ab illis appellatur, nō
conſentiunt. Alii dicunt chriſma eſſe ele-
mentum, quo epiſcopus frontem bap-
tizzati ſignat, alii manuum impositionem,
quâ uſi ſunt apoſtoli. Sed de chriſmate
nullum teſtimonium in ſ. literis, nec apo-
ſtoli illo uſi reperiuntur. Nec manuum
impoſitio à Domino tradita eſt, nec vice
ſacramenti ab apoſtolis uſurpata. Uſus il-
lius à conſuetudine Iſraelis abſque man-
dato in eccleſiam eſt introductus. Im-
poſitio manuum apoſtolicarum ex dono &
virtute ſpiritus ſancti erat miraculoſa
operatio, quę poſt tempora apoſtolorum
jam pridem deſiit. Exemplum illius reti-
nuerunt epiſcopi, quò magis viderentur
apoſtolorum ſucceſſores & quò ornatus
aliquid accederet, & ut occasio eſſet ex o-
peratione miraculoſa faciendi myſticam,
adjecerunt oleum, & affinxerunt opinio-
nem ſacramenti, adminiſtrationemque
illius

illius solis episcopis vendicarunt. Verum quum adsit institutio Christi, nec auctoritas apostolorum & opinio sacramenti nihil sit aliud, quam commentum episcoporum, & ipse apostolici exempli usus in externo sit facto corruptus, & pristina efficacia destitutus; nulla est ratio fidelibus, ut hanc falsò nominatam confirmationem loco sacramenti retinendam esse ducant, quia in sacramēto baptismi Christi fideles confirmāti sunt & ad militiam ejus inscripti.

ARTICULUS XI.

de miraculis.

Nec dubitandum est sanctos & in hac mortali vita & in paradiso agentes, miracula operari.

RESP. CONE.

VOX miraculi interdum latè, interdum strictè sumitur. Quū latè sumitur, non tantum vera miracula significat, sed etiam falsa, quæ aut non sunt id, quod videntur, aut si sunt, non aliqua vi, quæ naturam superet, sed naturam viribus, quavis, occultè, existunt. Quum strictè accipitur,

cipitur, significat miraculum verè & propriè sic dictum, est signum divinum, externum scilicet aliquod opus seu visibile factum, quod simpliciter mirabile est, super totius creaturæ naturæ ordinē, solâ Dei virtute editū vel immediatè vel mediatè per angelos aut homines ad bonos fines imprimis ad promovēdā Dei gloriā & salutē hominum. Miracula nō semper in ecclesia cernuntur, nec requiruntur quidem. Neque enim fidelis opus habet, ut signum videat, sed solū doctrina & institutione Christi indiget. Ad fundationem quidem ecclesiæ fuerunt necessaria, quæ ratione à Christo & apostolis sunt edita plurima, etiam post apostolorum tempora, quum ecclesiæ per orbem terrarum propagandæ essent: jam verò necessaria non sunt, quia verbū Dei miraculis prophetarum, Christi & apostolorum satis est confirmatum & in mundo receptum. Deinde sola miracula absque verbo Dei expresso veritatem doctrinæ non confirmant. nam etiam à diabolo, antichristo & à falsis prophetis quædam factum iri aut facta esse legimus. Nec verò opera diaboli, antichristi & falsorum prophetarum

rum sunt vera miracula, sed ut homines decipiantur ad confirmationem mendaciorum, falforum dogmatum, cultum idolo atricorum & superstitionum: Christus prædixit. *Matth. 24. v. 24. Apocal. cap. 13. v. 13. 14.* Nec etiam illa miracula vera sunt, quæ exorcistæ papistici faciunt ad sepulcra sanctorum, & reliquias eorum, ubi conantur dæmones ex hominibus expellere, sed omnia ibi fictè aguntur; absque fide mortui invocantur, & diabolus cum idololatriis colludit, & sub prætextu, se illorū exorcismis cedere simulat, ut idolomania servetur, ut sunt miracula reliquiarū, imaginū, ligni crucis, signi crucis, sanctorum & sanctarū: quæ nō sunt veræ notæ ac signa orthodoxæ ecclesiæ, quia cōmunia sunt bonis & malis hominib. ethnicis, Christianis, paganis, Judæis & hereticis: ut scriptum est *Matth 7. v. 22. 23* *Multī mihi dicent in illo die, Domine mi, Domine mi, nōne in nomine tuo propheta vimus & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis: nunquam novi vos &c.* Permittit autem Deus ut à papistis miracula fieri videantur, ut homines simplices in erroribus mancant, & po-

& potius illis fidem habeant, quàm sacræ scripturę ut scriptũ est *Matt. c. 24. v. 24. Excitabuntur enim pseudochristi & pseudoprophetae, & edẽt signa magna & miracula, ita ut seducãt, si fieri possit, etiam electos.* igitur nobis ab illis caveamus quemadmodum à Christo Domino sumus præmoniti *Deut. c. 13. v. 1, 2, 3. Et Matt. 24 v 24, 25. Ecce prædixi vobis &c.* Dixi in principio miracula mediatè vel immediatè fieri. Immediata solus Deus absque ullius creaturæ ministerio operatur; ut erat pluvia manna. Mediata sunt, quæ Deus, adhibito ministerio angelorum & hominum efficit, quorum tres species sunt. I. Quædam precibus à Deo impetrata sunt, uti Moyses intercedens pro Pharaone ranas & alias plagas abegit *Exod. cap. 7. v. 12. 13. & 30 31.* II. Quædam iussu & imperio Christi aut sanctorum hominum eveniunt, uti Christus objurgavit ventum, *dixitque mari, sile, obmutescet: tum quievit ventus factaque est tranquillitas magna* *Marc. cap. 4. v. 39.* Sic etiam Josua soli & lunę præcepit, ut subsisterent, donec gens Israelitica vindicata esset ab hostibus. *Josue. 10. v. 12.* III. Fiunt miracula quum Deus aliquo externo utitur medio, quamvis natura sua nullam vim

vim habente ad miraculosum effectum
 producendum, aut etiam sua natura vim
 habente miraculum impediendi, ut con-
 tactu corporum, vestium, vel baculorum
 vel umbræ sanctorum, uti ex contactu os-
 sium Elisæi mortuus est resuscitatus *2 Reg.*
13. v. 21 sic Christus tetigit oculos cæcorum & sta-
tim visum oculi eorum receperunt Matth. 20. v.
34. Item mulier profluvio sanguinis labo-
 rans ex contactu fimbriæ vestimenti est
 sanitati restituta *Luc. 8. v. 44.* Sic etiam
 ad infirmos sudaria à corpore s. Pauli de-
 ferebant, & morbi & spiritus immundi ab
 infirmis discedebant *Actor cap. 19 v. 12.*
 Moyse divisit baculo mare rubrum *Exod.*
14. v. 21. baculo percussit petram & aqua
 copiosissima effluxit *Exod. 17. v. 5. 6.* Item
 Helisæus sale curavit aquas *2. Reg. 2 v. 19.*
20. 21. 22. Sic etiam legitur de umbra Petri,
 per quam multi ægroti sanabantur, *Actor.*
cap. 5. v. 15. Porro miracula mediata fiunt
 vel per bonos angelos & homines, vel per
 malos, per bonum angelum exercitus Sen-
 nacherib est interfectus *2. Reg. 19. v. 35.*
 Per malos angelos grex porcorum in ma-
 re est præcipitatus. *Matth. 8 v. 32.* Sic et-
 iam non solum boni apostoli & veri disci-
 puli

puli Domini miracula fecerunt, sed etiam Judas Iscariotes *Matt. 10. v. 1. Tum advocatis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem adversus spiritus impuros, ut ejicerent eos & sanarent omnem morbum & omnem languorem.* Mali etiam homines miracula ediderunt, quia fuerunt fide miraculorum donati, etiam si fide justificante caruerint. *1. Cor. 13. v. 2. Et si habeam prophetiam & noverim mysteria omnia, omnemque cognitionem, & si habeam totam fidem, adeo ut montes transferam, charitatem autem non habeam nihil sum.* Quæstio v. est an sint miracula petenda à Deo? Aliquando est licitum, aliquando verò non est licitum. Primò est licitum, quum sancti ob effectiorem rei alicujus extraordinariæ & magnæ à Deo ipsis singulariter promissæ ampliore confirmati-
one fidei suæ infirmè indigent; præsertim quum de re illa singulariter promissa in s. literis nihil habetur certi. Hujusmodi extraordinariis miraculis non facile credendum est, neque angelis neque hominibus; quia mali angeli se nonnunquam in angelos lucis transformant. II. Licet etiam miraculum petere à Deo, quum Deus ipse optionem miraculi, in subsidium spiritualis infirmitatis spòre suâ offert & posce-

re aliquid præcipit: ut videre est, *Jesaiæ 7. v. 10. 11.* Igitur peccasse Achasus rex dicitur, quod miraculum à Deo oblatum cōtem-
ferit. III. Licet tum etiam miraculum pe-
tere, quum testimonium divinæ doctrinæ
necessarium est; ut quum Helias & Heli-
sæus prophetae hospitem suarum liberos
ex mortuis resuscitarunt; quum Helias ab
idololatria Baal populum Israeliticum ad
Dei veri cultum revocare voluit *1. Reg. 18. actor. 4. v. 29. 30.* Ita etiam in principio ec-
clesiæ erant multi exorcistæ, donis mira-
culorum pollentes, energumenis vel à de-
mone obsessis manus imponebant, cum
invocatione nominis Dei. Hæc quum i-
ta sese habent, miracula licet postulare: a-
lioquin non licet, ex his causis. I. Contro-
versia ex sacris literis dijudicari possunt,
& ad verbū Dei per spiritū sanctū annūci-
atum seu scripturā sanctā exigendæ. mira-
cula nō sunt petenda. Habemus exemplū
in Berœensibus, qui postquā audierūt do-
ctrinā à s. Paulo annūciatā, nō miracula
ad confirmationē ejus petiēre, sed quoti-
die, an se res ita haberet in scripturis, quæ
Paulus docuerat, inquisivēre & consen-
sum doctrinæ Pauli cum sacris literis ad-
verten-

vertentes credidēre *Actor. 17. v. 11. 12.* 2. Non licet petere miracula, quia per illa Deus tentatur, & veritas ejus, bonitas, potentia & misericordia cum providentia in dubium vocatur, nec aliud, quā ut de his rebus experientia capiatur, quæritur: licet in sacris literis hujusmodi luce meridiana clariora habeamus. 3. Non licet miracula petere, ut ex causa carnali aliquod commodum quæratur; ut Israelitæ fecēre, qui in deserto carnes postularunt, ut lautius viverent, etiam si carnes impetraverint; & ut fecēre filii Scævæ pōtificis exorcistæ, qui dæmonia ejicere voluerunt in nomine Christi quem Paulus prædica-
bat, sed pro miraculis plagas & vulnera acceperunt. *Actor. 19. v. 13. 14. 15. 16.* 4. Non ita licet miracula petere, ut quis vanæ curiositati velit satis facere, & ad instar ludicrorum se oblectet: sicut Herodes & ejus aulici cupiebant aliquod signum à Christo videre, ut suam curiositatē pascere & delectationē inde caperēt *Luc. 23. v. 8.*

ARTICULUS XII. DE
invocatione sanctorum.

Sanctum est & Deo maximè gratum,

*Orare beatam Dei genitricem Mariam,
& sanctos, qui in cælo sunt, ut sint pro no-
bis advocati & intercessores apud Deum.*

RESP. CONF.

AT ego cum omnibus Christi fide-
libus ex verbo Dei prorsus aio, quòd
beata virgo, angeli & sancti de mortui non
sint invocandi religiosè nec adorandi: id
que sequentibus rationibus comprobo.
I. Cultum religiosum Deus omnino pro-
hibuit per s. Paulum Coloss. 2. v. 18. *Nemo ad-
versum vos rectoris partes sibi ultro sumat in de-
missione animi & cultu angelorum.* II. Nullum
in s. literis de illis invocandis testimoni-
um aut mandatum exstat. sine eo autem
nullus cultus religiosus est instituendus
vel usurpandus. III. Internos animorum
nostrorum motus atq; affectus sancti de-
mortui non habent perspectos. & nō tan-
tū nos, verū etiam, conditionem &
statum cujusque nostrū singularem per-
spectum nō habent, sed penitus ignorant
ut scriptum est Esai. cap. 3. v. 16. *Tu pater noster
es, & Abraham nescivit nos & Israel ignoravit
nos tu Domine pater noster es, redemptor noster, à
seculo nomen tuum.* Item in ipso jure canonico caus.

co caus. 13. quest. 2. c. 29. *Fatendū est nescire mortuos, quæ hic à vivis geruntur.* Qui autem invocandus est oportet omnino, ut nos nostra desideria, status, sensusq; spiritus nostri sciat. IV. Defuncti preces & orationes nostras non audiunt. Qui verò invocandus est, oportet ut illi de nostris precibus & orationibus constet. V. Non sunt ubique. Ille autem qui invocandus est, oportet ut invocantibus ubique locorum adsit. VI. In sanctos non est credendum. Qui autem invocandus est, in illum credere debemus. ut Paulus ait *ad Rom. cap. 16. v. 14. Quomodo invocabunt eum, in quem non crediderunt?* VII. Sancti sunt nostri conservi. Ille autem, qui est conservus, nō est invocandus: uti hoc argumento se adorari prohibet angelus *Apocal. cap. 19 & 22. vide ne feceris conservus tuus sum & fratrum tuorum, qui habent testimonium Iesu.* VIII. Non debemus esse angelorum ministri vel hominum sanctorum mortuorum: ut s. apostolus ait, *1. Corinth. 7 v. 23. Nolite fieri servi hominum.* IX. Nullibi tam in veteri quam novo testamento exemplum invocationis seu adorationis sanctorum (quod quidem divinitus sit probatum) existat. Imo

ipsi sancti interdiciunt cultu adorationis, uti a tē dictum est ex apocalypsi. X. Si angeli & mortui sancti essent invocandi: argumētum patrum orthodoxorū prorsus rueret, qui ex invocatione probarunt Christum esse naturā Deum, item spiritū sanctum esse naturā verum Deum. Sic enim Tertullianus argumentatur *lib. de Trinit. Si homo tantummodo Christus, quomodo adest ubique invocatus, quum hæc hominis natura non sit, sed Dei, ut ades, e omni loco possit?* XI. Angeli & sancti tantum sunt creaturæ. Ille verò, qui solūm est creatura, non est invocandus: ut videre licet in illis, quos P. damnat *Rom. i. cap.* ubi reprehenduntur, *qui coluerunt potius creaturas, quàm creatorem ipsum* XII. Nullus angelorum sive sanctorum defunctorum est ex naturā Deus. Ille autem, quem invocare debemus, est ex natura Deus. XIII. Sanctos ecclesia primitiva catholica non adoravit: uti Hieronymus contra Vigilāt. ait, *Quis, o in saxum caput, aliquāda martyres adoravit?* Et idem ait, *Non angelos non archangelos, non cherubim non seraphim colimus & adoramus.* XIV. Aliquando non fuerunt in rerum natura, quos in papatu invocant, aut fuerunt impurissimi.

purissimi homines, omnibus sceleribus obnoxii, præsertim fœdæ libidini addicti, uti de Frâcisco stigmatizato & Dominico aliisque hujus fœcis phalangibus historiæ referūt, aut fuerunt diaboli mancipia; uti fuit Georgius Cappadox, qui erat homo hæreticus, improbus, Arrianus: qui quum ab ethnicis sub Juliano apostata crudelissimè esset peremptus, cadaver ejus combustum est, & cineres ejus in mare projecti; ut testatur Ammian. *Marc. lib. 22.* Idem de Catharina dicendum, quæ Costi regis filia dicitur & in papatu colitur: quia nec in Eusebio nec Socrate neq; in aliquo historico fuisse reperitur, neque ipsa neq; rex Costus: sed est fabula monachorū. Itē de Christophoro homine gigāteo nullibi legitur, ipsum unquā existisse; sed est anile figmentum papisticum, & sic de multis aliis. XV. Prohibitum est à Deo, ne aliquod sculptrile, aut imaginem faciamus, ut ea adoremus aut genu coram eis flectamus: ut videre est *Exod. 20. v. 4. 5. & 22. Deut. 4. v. 15. Exod. 23. v. 24. & cap. 34 v. 13.* & in multis aliis locis, in quibus cultus imaginum est planè interdictus. Quum de cultu sanctorum controvertitur, semper ad-

versari in ore habet illud simile nobis ob-
 iicientes: Si quis ab imperatore aut principe
 hoc vel illud beneficium postulet, & ipse tantam
 amicitiam ad impetrandum cum illo, nec tantam
 fiduciam ad petendum habet: de liberatione secum
 habitum ad fratrem seu consiliarium principis, aut
 ad amicum familiarem, vadit, ut pro se apud prin-
 cipem intercedat, ut petitioni sue annuat. Re-
 spond. Hæc similitudo valde claudicat. In
 politicis equidem res ita se habet, at non
 in spiritualibus. Et sacra scriptura apertissi-
 me dicit Iohan. cap. 2. v. 1. 2. Si quis peccat: ad vo-
 catum habemus apud patrem Iesum Christum
 justum: ipse enim est propitiatio pro peccatis, &
 non pro nostris tantum, sed etiam pro peccatis to-
 tius mundi. Hinc s. August. tract. 22. dicit in
 Ioan. Hoc dicit tibi salvator tuus. Non est quò e-
 as nisi ad me: Non est quò eas nisi per me. Et
 s. Chrysost. homil. de profect. euang. Non est o-
 pus, ait, patronis apud Deum, neque ullo discursu,
 ut blandiare illis, sed, licet solus sis, patronusque ca-
 reas, & per te ipsum preceris: omnino tamen voti
 composes. Neque enim tam facile Deus annuit,
 quum alii pro nobis orant, ut quum ipsimet ora-
 mus, etiam si plurimis pleni simus malis. Et s.
 August. tract. in Ioannem dicit: Ille talis vir
 non dicit, advocatum habetis apud patrem: sed si
 quis

quis peccaverit, advocatum, inquit habemus: Non
dixit habetis: nec me habet, dixit. Imò ipsimet
papistæ, quū hora mortis appropinquat,
& naturæ satisfacere coguntur, relictâ suo-
rum fiduciâ meritorum, & sanctorum in-
vocatione abdicatâ, ad misericordiâ Dei
in Christo se fugâ recipiunt, ut Casparus
Ullenbergius canonicus Coloniens. *lib. de*
causis cur euang. pag. 436, satis dilucidè testa-
tur: inventum esse in sacrario cujusdam
templi coloniae quendam librum linguâ
Teutonicâ *anno Domini* 1475. scriptū, quo
sacerdotes in visitatione infirmorum ute-
bantur. In quo inter alias, hæc etiam quæ-
stiones sequentes reperiuntur. *Credis quod*
propter te mortuus est Dominus Iesus Christus fili-
us Dei? respo. & grot. *Etiam.* *Agis ei de hoc ex*
corde gratias? *Etiam.* *Agè ergo, dum in te est a-*
nima tua, ei semper gratias, & in hac solâ morte
totam fiduciam tuam constitue. Huic morti te to-
tum involve. Et si Dominus te voluerit judicare,
dic, Domine, mortem Domini nostri Jesu Christi
obiicio inter me, & mala merita mea; ipsiusque di-
gnissima passionis meritū affero pro merito, quod
ego habere debuissim, & heu, non habeo. Dicat i-
terum. Mortem Domini nostri Jesu Christi pono
inter me, & iram tuam. Similia leguntur in
in agen-

in agenda Paderbornensi 1602. edita his
ipsis verbis:

Gleubt ihr das ihr nicht könt selig werden / dann
allein durch den bitteren tod Jesu Christi? respon-
deat: Ja Herr. Diese protestation / zusag vnd ver-
sprechunge thut ihr jeso / als eweren endlichen letzten
vnverrückten standthafftigen willen / für mir als eu-
weren pastorn vnd beichtsvatter vnwiderruflich / vnd
sagt also allen zeitlichen dingen / sünden / lastern / ver-
wanten / bekanten / finderem / alteren / gemahl / durch-
aus vmb Gott vnd seins ewiges reiches willē ab? Ja
Herr. Wollan / lieber bruder / so solt ihr nun ganz
ruhig auff Christum vnd auff sein leiden / ewer zuver-
sicht setzen / ja in seinen tod solt ihr euch verbergen vnd
enwickelen / ihr solt euch damit gar bedecken / vnd die
leibs schmerzen / gleich wie scharff nägell brauchen /
vnd euch damit an das creuke hefften / auch hinfür-
ter nichts wissen / oder in eweren gedanken haben /
dann allein den lieben herrn Jesum Christum den
gecreuzigten. Dem solt ihr in seine außgestreckte ar-
men / in sein heilige bluttriefende wunden / ja in sein
treues herz / vnd in den grundlosen abgrundt seiner
liebe ersinken / vnd also den letzten streit in Gottes
nahmen getrost angehen / so werdet ihr gewißlich die
victori vnd vnvergängliche fron erhalten.

Hæc ibi. Latine sic vertamus. *Credis te
servari non posse nisi per solam mortem Iesu Chri-
sti? resp. Etiam domine. Hanc protestationem,
sponsionem & confessionem, nunc tanquam extre-
mam, & immotam constantemque voluntatem*

coram me pastore tuo, & confessionario edis irre-
vocabiliter, atque ita omnibus rebus, peccatis,
cupiditatibus, propinquis, notis, liberis, pa-
rentibus, uxori penitus renuncias propter De-
um, & aeternum ejus regnum? Etiam do-
mine. Age igitur chare frater, jam qui-
etus in Christo, & ejus passione totam fiduciam
tuam collocabis, in mortem ejus te abscondes, & in-
volves, eâ te conteges, & corporis doloribus, tan-
quam acutis clavibus uteris, quibus ad crucem Chri-
sti te affigas nihil etiam deinceps scies aut cogitabis,
nisi solum Iesum Christum crucifixum. In hujus
expansa brachia, & sancta ejus sanguine stillantia
vulnera, imò in fidele ejus cor, & in abyssum amo-
ris ejus te immerges, & extremam hanc luctam
confidenter inibis; ita certò victoriam & non pe-
rituram coronam obtenturus. Ubi jam manēt
hominis bona opera? ubi merita? Ubi in-
vocatio sanctorum? ubi intercessio? Quis
non videt papistarum palpabilem demō-
tiam? volunt nobis invocationem sancto-
rum obtrudere, quam ipsimet in articulo
mortis, quum mortalitatem volunt exue-
re, rejiciunt. Sed redeamus ad institutum
nostrum. Diximus imagines nequaquam
esse colendas, & id obrationes prædictas
& sequentes. Nam quicquid scriptura de
idolis

idolis loquitur, illud in pontificiorum i-
 mages competit. Sunt opera manuum
 hominum, os habent & non loquuntur,
 oculos habent & non vident, aures & non
 audiunt, nasus est eis, sed non odorantur,
 manus habent, sed nō palpan, pedes sunt
 eis, & non ambulant, nec mutiunt gutture
 suo. Hæc etiam idola eorumque cultores
 à propheta Barucho cap. ultimo descri-
 buntur, ubi graphicè dicit: *Nunc autem vi-*
suri estis in Babylonia deos argenteos, aureosque
& ligneos sublato humeris, qui metum osten-
tant gentibus. Cavete igitur, ne vos etiam ul-
lo pacto alienigenis conformemini, & vos occu-
pet metus ab eis. Quum videbitis turbam ante &
post eos adorantium eos; sed dicite cogitatione ve-
strâ te oportet adorare, Domine. Nam angelus
meus vobiscum est, qui idem reposciturus est ani-
mas vestras. Lingua enim illorum est expolita à
fabro ipsaque idola deaurata & argentea: sed fab-
sa sunt, quum loqui non possint. Etiam tanquam
virgini amâti mundum, accipientes aurum; Com-
parant coronas, imponuntque capitib. deorum su-
orum: aliquando vero etiam subducentes sacerdo-
tes à diis suis aurum & argentum in usus suos con-
sumunt: Donantque ex illis meretricib. que sub
tecto eorum sunt, & ornant deos ipsos argenteos

aureosque & ligneos, tanquam homines vestimē-
tis. Hi .a. non servant eos constanter ab ærugine
& tineis: Quamvis circumamicti sint indumen-
to purpureo, extergentes faciem eorum propter
pulverem ex æde, qui plurimus est in eis. Acha-
bet quidem sceptrum, ut iudex aliquis regionis,
qui tamen ullum peccantem in se non sublaturus
est: Habet quoque gladium in dextera & securim:
seipsum verò ex bello latronibusque non eximit,
unde perspectum est nō esse deos. Ne igitur metu-
atis ab eis: nam aquē ac vas hominis confractū in-
utile est, ejusmodi sunt illorum dii. Quum illi con-
stituti sunt in suis domib; oculi ipsorum pleni sunt
pulvere à pedibus ingredientium: Et sicut alicui,
qui regem offenderit, circumsepta sunt atria; tan-
quam in virum, qui ad mortem rapiendus est do-
mos illorum muniunt sacerdotes januis & clau-
stris & vectib. ne à latronib. spoliarentur. Lucernas
accendunt, ac plures quàm sibi ipsis, quarum nul-
lam videre possunt. est enim profectio tanquam
trabs aliqua earum, quæ in æde sunt. Intima verò
illarum ajunt elingi terrestrib. insectis: comedē-
tia ipsos, & indumentum suum ipsorum non sen-
tiunt. Atrantur facie sua ex fumo qui ab æde
est: super corpus ipsorum & super caput advolant
noctuae, hirundines & aviculae, similiterque et-
iam feles: unde cognituris estis, non esse deos, ne igi-

tur metuatis eos. Nam ex auro quod circum jacet ad pulchritudinem nisi quis exterserit aruginem, minimè fulgebunt: neque enim senserunt quando fundebantur. Omni pretio emta sunt ea, quibus non inest spiritus. Carentes pedibus humeris feruntur. demonstrantes suam ipsorum ignominiam hominibus. Pudore verò etiam argentur, qui ministrant eis: quia si quando in terram ceciderit, non exsurgit per se, neque si quis eum erectum statuerit, movetur per se: neque si inclinatus fuerit, unquam erigitur: sed tanquam mortuis eis palmas adhibent. Totum sequens caput habet similia. Nihilo verò meliores sunt imagines pontificiorum, quàm illæ. Hic jam non possumus super sedere, quin non nihil de superstitione, quam erga crucem exercent, dicamus. In principio cruce paratâ, eam consecrant, dicentes: Oramus te Domine sancte pater omnipotens sempiterne Deus, ut digneris benedicere hoc lignum crucis tue, ut sit remedium salutare generi humano, sit soliditas fidei, bonorum operum profectus, & redemptio animarum, sit solamen ac protectio, ac tutela contra secula jacula inimicorum per Christum Dominum nostrum. Hanc crucem ab omnibus adorari jubent, & dum adorât dicunt; O crux ave spes unica, hoc passionis tempo-

re, auge piis justitiam, reisque dona veniã. Huic signo crucis magnas virtutes tribuunt, eique maximam vim inesse ad depellendos dæmones dicunt, & credunt, unde etiam in proverbium abiit; *Fugit sicut diabolus crucem.* O verò miseros! Diabolus non fugit crucem, sed se simul ut fugere, ut ejus mancipia homines superstitiosi maneant. Sed esto, quòd crucem fugiat: inde tamen minimè sequitur eam illico hominibus adorandam esse. Scimus ex sacris literis, quòd Diabolus Christum Dominum tertio tentaverit *Matth. cap. 4.* & ad eum audacter accesserit; multò minùs signum crucis, quàm ipsum Deum crucifixum fugiet. Sed harum superstitionum nullus est modus, aut finis, de quibus omnibus idem est judicium.

ARTICULUS XIII. DE
eadem.

Iti itaque sancti beatam cum Christo vitam degentes non solum sunt imitandi, sed & venerandi & orandi.

RESP. CONF.

QUOD ad adorationem sanctorum at-
tinet, in præcedentibus de hac disce-
tuimus

ruimus: Quod verò ad illorum venerationem & imitationem spectat, palàm profiteor, dignum & pium esse, ut illos veneremur & imitemur, quales sunt prophete, apostoli, martyres & his similes. Rationes hæ sunt. I. Illorum memoria cum veneratione retineri debet, & de illis sanctè loquendum est ac scribendum. Et hoc sibi voluit b. virgo Maria, quum prophetico spiritu prædiceret fore, ut omnes generationes ipsam beatā sint prædicaturæ. *Luc. 1. v. 48*: Sic etiam quum mulier vas unguento plenum in caput Christi effudisset, hæc prædicit de ea Christus: *Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit Evangelium hoc in toto mundo: etiam hoc, quod ista fecit, dicetur in memoriam ipsius. Marc. cap. 14. v. 9.* Hoc modo David Mosen honoravit, & Aaronem *ps. 77. v. 21. & 99. v. 6. & 106.* sic etiā apostolus patriarchas, prophetas & alios honorari jubet *Hebr. 11 cap.* II. Cur sanctos honoremus causa est, ut Deo gratiæ agatur pro beneficiis, quæ Deus per illos in suam ecclesiam cōtulit. & hoc est quòd s. Paulus ait, ecclesias, ubi audivissent ipsius cōversionem, glorificasse Deum propter ipsam *Gal. 1, v. 24.* III. Debemus etiam sanctos

Etos honorare per imitationem fidei ipsorum, humilitatis, mansuetudinis, cōstantiæ, resipiscentiæ, patientiæ, timoris Dei, aliarumque virtutum, quibus præditi fuerunt. IV. Veras quoque sanctorum reliquias (hoc est virtutes & bona exempla à sanctis Dei hominibus ad imitandum & sequendum relictæ) custodiendas esse, & debitâ reverentiâ afficiendas asserimus: Imò etiam, si quis demonstrare possit corporales reliquias alicujus veri sancti, & probet (quamvis eas adoraturi aut ante eas procumbentes veneraturi non simus) non tamen contemnendas, sed instar monumenti cōservandas esse dicimus, siquidem illud absque scandalo & offēdiculo fieri possit.

ARTICULUS XIV. DE peregrinationibus.

Ob idque religiosè faciunt, qui loca eis dedicata ex devotione visitant.

RESP.

Ego autem dico & firmiter credo, quòd qui loca, sanctis dedicata, more papistico visitant, gravissimè peccent. De his

F

dicite

dicit s. Augustinus r. tom. lib. de moribus
 ecclesie catholica cap. 34, *Novi multos esse
 sepulcrorum & picturarum adoratores novi mel-
 iores esse, qui luxuriosissime super mortuos bibant,
 & epulas cadaveribus exhibentes super sepultos
 seipsos sepeliant, & voracitates ebrietatesque suas
 deputent religioni.* Item Claudius Taurinen-
 sis ecclesie episcopus adversus Theode-
 mirum abb. de peregr. religionis causa in
 urbem Romam in 5 tom. orthodoxog., Jo-
 na Aurelianensi episcopo referente lib. 3.
 de cultu imag. *Ego enim, inquit, iter illud non
 approbo, quia scio quod non omnibus obest, nec omnibus
 prodest, nec omnibus proficit, nec omnibus officit.* tunc
 Te ipsum, ait, *primum interrogare volo, si pœni-
 tentiam agere Romam pergere nosti. cur in tanto
 tempore tantas animas perdidisti, quas in mona-
 sterio retinuisti, & pœnitentie causam in monasterio
 recepisti, & non eas Romam misisti, sed potius tibi
 servire fecisti?* Ac rursus Scimus enim, ait,
 quod non intellecta evangelica verba D. salva-
 toris ubi ait b. Petro apostolo. *Tu es Petrus & super
 hanc petram &c.* propter ista jam dicta Do-
 mini verba imperitum hominum genus, pro ac-
 quirenda vita eterna, postpositam omni spirituali
 intelligentiam, volunt pergere Romam. Et l. Bern-
 hardus Epistola 319. ad Gilbertum abb. S.

Micha-

Michaël: Hic filius vester, ait, peregrinationem, quam & si vestra licentia suscepserat, vestro consilio deferens ad vos reversus est. Quum enim cognovissemus viam illam, & eum requisivisse per levitatem, & vos ob illius improbitatem amuisse dare, ut dignus erat, increpatum reverti persuasimus. Suae siquidem, quantum conjicere potuimus, levitatis & improbitatis pœnitentem, ac de cetero emendationem pollicentem, rectius judicantes, quantumlibet reum in suo monasterio monachum, pœnitentiam agere, quàm foris vagando provincias circumire. Neque enim terrenam, sed cœlestem requirere Hierosolymam, monachorum propositum est, & hoc non pedibus proficiscendo, sed affectibus proficiendo. De hisce vanis superstitionis, & inutilibus peregrinationibus. Hieronymus etiam dicit in epistola ad Paulinum de institutione monachi *tom. 1.* Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse laudandum est. Illa expetenda est civitas, non qua occidit prophetas, & Christi sanguinem fudit, sed quam flaminis impetus letificat: qua in monte sita celari non potest: quam matrem sanctorum apostolus clamat: in qua se municipatum cum justis habere letatur. Neque verò hoc dicens, memet ipsum inconstantie redarguo, damnoque quod facio: ut frustra videar ad exemplum

Abraham, & meos & patriam reliquisse, sed non
 audeo Dei omnipotentiam angusto fine concludere
 & coarctare parvo terræ loco, quem non capit cæ-
 lum. Singuli quique credentium, non locorum di-
 versitatibus, sed fidei merito ponderantur. Et ve-
 ri adoratores neque Hierosolymis, neque in monte
 Gazarim adorant patrem: quia Deus spiritus est,
 & adoratores ejus in spiritu & veritate adorare
 oportet. Spiritus spirat ubi vult. Domini est terra
 & plenitudo ejus. Postquam siccato vellere Judæa
 universus orbis celesti rore perfusus est, & multi
 de oriente & occidente venientes recubuerunt in
 sinu Abrahamæ: desit notus esse tantum in Judæa
 Deus, & in Israel magnum nomen ejus, sed in o-
 mnem terram exiit sonus apostolorum, & in
 fines orbis terræ verba eorum. Et paulo post ait:
 Ceterum qui dicunt: templum Domini, templum
 Domini, audiant ab apostolo: vos estis templum
 Domini & spiritus s. habitat in vobis. Et de Hie-
 rosolymis & de Britannia equaliter patet aula cæ-
 lestis: regnum enim Dei intra vos est. Antonius &
 cuncta Aegypti & Mesopotamiae, Ponti, Cappa-
 dociae, & Armenia examina monachorum non
 videre Hierosolym: & patet illis absque hac ur-
 be paradisi annua. Cæterum in eadem pagina
 dicit: Quorsum, inquires, hæc tam longo repetita
 principio? Videlicet ne quicquam fidei tuæ deesse
 putes,

pates, Hierosolymam non vidisti; nec nos idcirco meliores existimes, quòd huius loci habitaculo fruimur: sed sive hic sive alibi, equalem te pro operibus tuis apud dominum nostrum habere mercedem.

ARTICULUS XV.

Si quis in templo, aut extra templum prius suam oratione ad B. virginem aut sanctorum aliquem recurrat, quàm ad Deum, non peccat.

RESP.

EGO dico & profiteor & auctoritate s. scripturæ ac orthodoxorum patrum; quòd Solus Deus sit religiosè adorandus & invocandus, & religiosa servitute colendus. Superstitiosum verò est, si quis ad b. Mariam aut sanctorum aliquem recurrat. Hinc legimus in apocal. s. Job. cap. 19. v. 10. Et proci di ante pedes ejus, ut adorarem eum: sed dixit mihi, vide ne feceris. conservus tuus sum, & fratrum tuorum, qui habet testimonium Iesu. Deum adora. Et Exod. 20. v. 5. Ne incurvans te honorem exhibeto eis neque colito ea, nam ego Dominus Deus tuus fortis zelotes sum. Et Deut. 5. cap. v. 12. 13. 14. 15. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti è domo servorum, ne sit tibi ullus

deorum alienorum ante faciem meam. Ne facias tibi sculptile, ullam imaginem eorum, quæ sunt in cælis suprâ, aut quæ sunt in terra infrâ, aut quæ sunt in aquis infra terram: Ne incurvans te honorem exhibeto illis, neq; colas ea. nam ego Dominus Deus tuus sum. Deus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios &c. Hinc f. Cyrillus, Thes. lib. 2. cap. 1, ait: Sed sic primum in idololatriam incidet, quum Deum non verè fatearis, adorēsque illum, quem Deo Patri consubstantialem esse non credas, sed potius creaturam. Quicquid enim vero Deo consubstantialis non est, id naturâ Deus esse non potest. Dominus inquit. Deus vester Dominus unus est. una enim natura Deitatis est, quâ solummodo adorare oportet. Dominum, inquit, Deum tuum adorabis, & ipsi soli servies, servitute videlicet, quâ Deus est colendus. Item Origenes contra Celsum lib. 8. Si Celsus intellexisset illud Ego & pater unum sumus; & illud in precatione dictum à filio Dei, Sicut Ego & Tu unum sumus: non purasset nos & alium colere Deum propter Deum universorum Dominum. Ibidem: Solus adorandus est Deus opa. max. Soli preces offerenda unigenito Dei verbo. Ibidem paulò post, Soli Deo, inquit, per Jesum preces offer. Itē Cyrillus Alex. lib. 12. Thesaur. cap. 1. Is profectò, ait, veritatem conservat, qui non creaturâ, sed creatorem, colit.

colit, & ei soli servit. Item s. Ambrosius lib. 3.
 de sancto cap. 12. Neque adorandum, inquit,
 quicquam prater Deum legimus. scriptum est enim
 Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies.
 Item s. Gregorius Nazianz. in orat. de s. san-
 cto καὶ ὁ ἀρχαὶν ἡμῶν, πῶς ὁ σέπτον; καὶ ὁ σέπτον, πῶς
 ὁ θεός; ἐν ἡρώτηται τὸ εἶνός. ἡ χρυσὴ τις οὕτως σείεσθαι
 καὶ σέπτον, hoc est, Si verò adorandum, quo-
 modo non & religiosè colendum? si verò religiosè
 colendum, quomodo non Deus? unum pendet ab
 altero. Catena hæc verè aurea & salutaris. Item
 s. Aug. Tim. 1. lib. de vera religione cap. 55.
 Quod ergo colit summus angelus, id colendum est e-
 tiam ab homine ultimo, quia ipsa hominis
 natura id colendo facta est
 ultima.

ARTICULUS XVI. DE imaginibus.

Nec ulla modo addubitandum est, quin
 genuflectere, coram imagine crucifixi &
 b. Mariae & sanctorum ad rogandum
 Christum & sanctos opus sit bonum ac pium.

RESP.

Ego verò primò dico, si imagines cultus
 alicujus ecclesiastici causa facere non

liceat: neque etiam licere eas ullo modo colere. 2. Etsi verò homines ac eorum memoriam ritu aliquo venerari liceat: cavendum tamen omnino est, ne eis aliquid tribuamus, quod Dei sit proprium; & ne etiam falsò & mendaciter ascribamus aliquid cadaveribus, ac si viva essent. Quid verò Augustinus de genu flexione, cujus articulus meminit, statuerit, audiamus *ex lib. 1. de Trin. c. 6.* ibi illos vocat idololatrias, qui genu flectunt coram imaginibus, sive simulacris eam servitutem exhibent, quæ debetur Deo. *Et lib. 5. locationis de Deuteron.* *Græc. us textus habet λατρεύειν, ubi latinus interpretatus est, servies. solet autem hoc verbum in ea servitute scriptura ponere, quæ debetur Deo: unde idololatræ appellantur, qui ea servitute idolis serviunt.* Et Durandus *in 3. senten. distinct. 9. q. 2. art. 15. Representatio*, inquā, eorum (puta patris & spiritus s.) *per imagines, non est representatio personæ divinæ. & paulò post. propter quod, inquit, non debetur ei, scilicet imagini patris vel spiritus s. aliqua reverentia.*

ARTICULUS XVII. DE purgatorio.

Ad hæc firmiter credendum est, & nul-
late.

latenus dubitandum, purgatorium esse, in quo animæ detentæ oratione jejunio, elemosynâ, aliisque bonis operibus iuvantur, ut citius liberentur à pœnis.

RESP.

QUæstio de purgatorio est ambigua, q̄ distinguenda venit Scim⁹, nos omnes peccato originali obnoxios & multis aliis peccatis obrutos, nec posse manentes tales regni cœlorum participes fieri. 1. *Corint. 6. v. 9. 10.* nec posse in cœlestem illam civitatem ingredi *apoc. 21. v. 27.* Apertissime itaque profiteor, purgatorium animarum esse, & ignem esse purgantem, quo à peccatis nos purgari necesse est, ut hæredes Dei fieri possimus. Verum autem purgatorium pro animabus nostris, ut à peccatis emundetur, est Christus Dominus, qui sanguine suo, spiritu quoque sancto, verbo & fide salvificâ & baptismo (distinctis purgandi modis de quibus suo loco) nos ab omnibus iniquitatibus mundat & purgat; secundum dicta 1. *Iohan. 17. Sanguis Iesu Christi filii Dei purgat nos ab omni peccato.* itē 1. *Cor. 6, v. 9. 10. 11. Abluti estis, in nomine Do-*

*ne Domini Jesu & per spiritum Dei nostri. Et ad
 Eph. c. 5, v. 25, 26, 27. Job c. 15, v. 2. Pater me^{us} oem
 in me palmitem, qui fert fructum purgat, ut plus
 fructus afferat. Ita Act 15, v. 9. Fide purificata
 corda dicuntur. Eph 5. v. 26. Ecclesia dicitur puri-
 ficata lavacro aquae per verbum. Proinde verus
 purgans ignis, qui nos à peccatis purgat, est
 Christus D., qui igne sui verbi & spiritus s.
 crucis etiam & afflictionis nos purgat, uti
 Malach. cap. 3 v. 3, legitur: Ipse quasi ignis cō-
 flatoris & s. megma fullonum est, ut sedet conflans
 & purgans argentum, ita purgabit filios Levi,
 defaecans eos sicut aurum & argentum. De pur-
 gatorio S. sancti dicit Johanne Baptista.
 Matt 3. v. 11. Christus baptizabit vos spiritus.
 & igne. Spiritus enim sanctus animo no-
 stros à sordibus purgat, haud secus, quam
 ignis aurum & argentum excoquit, con-
 cupiscentiae nostrae vitia exuendo: De i-
 gne purgante crucis & afflictionis dicit
 regius propheta David Ps. 66, v. 12. Trans-
 ivimus per ignem & aquam, & deduxisti nos in
 refrigerium. Hic est verus ignis purgans,
 quo animas nostras in hac miseriarum
 valle purgari, dum in hoc ergastulo cor-
 poris sumus, necessariū omnino est. Ra-
 tiones verò sunt hæc. I. Tempus gratiae in
 hac*

hac vita est: non autem post hanc vitam
Psal. 95. v. 7, 8. Et *Heb. cap. 3, v. 7.* qui hodie nō
auscultant, a quiete excluduntur. II. Quū
enim animæ ex corporibus migrant, ita-
tim vel ad cœlum, vel ad infernum ducū-
tur, *Luc. cap. 16, v. 22*, III. Iustificati sangui-
ne Christi, & remissione peccatorum ac-
cepta, nullam pœnam ulterius sustinent,
neque in hac neque in altera vita *Rom. 8 v.*
I. IV. Nulla reconciliatio neq; satisfactio
est pro peccatis, nisi satisfactio Christi in
ligno crucis peracta. V. Prout quisque in
morte reperitur à Christo, talis judicabi-
tur. Quòd vero dicunt, animas in purga-
torio detentas, jejuniis, oratione, eleemo-
synis aliisque bonis operibus juvari, ut ci-
tiùs à pœnis liberentur: omnino fasum est
& superstitiosum. Nam, nulla reconcilia-
tio & satisfactio est pro peccatis, nisi uni-
ca illa Christi Domini in cruce consum-
mata: ideo non opus est alia satisfactione.
II. Deus remittit una remissione omnia
peccata nostra, pœnam exigere nolens.
Idcirco animæ non purgantur neque pa-
riuntur in purgatorio. III. Omnes ad vi-
tam æternam electi, perfectâ purgatione
à peccatis, à solo Christo in hac vita, vitæ
æter-

aterna adjudicantur, ut Paulus ait ad Rom. 8. v. 1. *Nulla nunc condemnatio est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem incedunt, sed secundum spiritum* IV. Prout quisq; in hac vitâ moriēs invenitur, talis judicatur. idcirco nō opus est aliis satisfactionibus, quæ fiunt per orationes, elecmofynas, ieiunia & alia opera bona: ut apertè constat ex 2 Cor. 5. v. 10. *Omnes nos manifestos fieri oportet ante tribunal Christi, ut unusquisque reportet, quæ in corpore fecerit congruenter ad id, quod fecerit, sive bonum sive malum.* Et ad Heb. 10. v. 14. *Una oblatione perfecit eos, qui sanctificantur per ipsum in æternum.*

ARTICULUS XVIII. DE Ecclesia.

Tenetur & quilibet Christianus firmiter credere, unam esse in terris universalem ecclesiam visibilem, in fide & moribus errare non valentem; cui omnes fideles, in his, quæ sunt fidei & morum, obedire asstringimur.

RESP.

SI vim vocis ecclesiæ velimus considerare; est congregatio sive cœtus fidelium. Est

um. Est verò congregatio triplex, I. Interna, quæ per spiritum sanctum corda aperit: II. Externa, quæ per apostolos ac ministros Christi euangelizat: III. Quæ fideles in societatem ecclesiasticam convocat. Est autem ecclesia una, quam s. scriptura domum Dei & corpus Christi appellat, illa que est catholica & orthodoxa, per totum orbem terrarum dispersa, verbo ac sacramentis à Christo institutis rite utens. Ecclesiæ verò status est duplex, militans & triumphans; Militans eorum, qui adhuc agunt in carne hac mortali, quibus pugnandum est cum mundo & carne: Triumphans eorum, qui ad cœlestia translati, victores triumphatoresque omnium suorum inimicorum evasere. Ecclesia militans & vera cognoscitur, I. Quum Dei verbo puro utitur per apostolos, & prophetas tradito: II. Quum habet legitimum usum sacramentorum à Christo institutorum: III. Quum constat pace & charitate. Hæc errare non potest, quia sequitur Christum, ideoque non ambulat in tenebris, sed habet lumen vitæ. Porro nec eam Christus deseruit, nec unquam deserturus est. De ecclesia orthodoxa & uni-

universali non est controversia, sed tantummodo de ecclesiis particularibus, quæ mixtæ sunt ex bonis & malis, an eæ errare possint? Verbum Dei & experientia confirmat, eas non modo errare posse, sed & errasse & adhuc in multis errare. Quatenus quidem apostolicam & catholicam fidem confitentur: non errant, modo quod ore cōfitentur, corde veraci credant. Quatenus autem, relicto unico mediatore & salvatore, fornicari quidā cœtus cœperūt cum creaturis, ac, relicta veteris hominis abnegatione, vivere non Christo sed mundo, & aures à veritate aversas alienorum voci & fabulis accommodare & magistros sibi eligere, qui aures auditu purientes demulcerēt, id quod apost. 2. *Tim.* 4. futurum prædixit: hætenus utique errarunt. Quod autem dicunt ecclesiā in moribus errare non posse: hoc ipsum est turpissimè errare. Ita Romana ecclesia non solum in moribus, sed etiam circa res ipsas, puta in sacrarum literarum expositione, in sacramentorum administratione, & omnino Dei cultu multifariam errat. Quis nescit quomodo sacram scripturam mutilarit? Quem mortalium fugit,

fugit, quomodo sententias plurimas sacre scripturæ à nativa & genuina significatione in perversum sensum torserit? Quis tam stupidus est, quin advertat, quomodo ex sacramento baptismi rem proffus abominabilem, imò magicā fecerit? Legatur agenda Romanæ ecclesiæ, & mos in delubris pontificiis receptus attendatur, & cum Christi institutione conferatur. Ita liquidò apparebit differentia quòd misf ordo, pœnitentia, extrema unctio, matrimonium næniis multis administrantur, quorum singulorum ceremonias recensere nimis longum foret. conferantur ea sola, quæ hîc ad articulos Parisienses simpliciter disfero, ut neophytus veritatis. Ego sanè, apertis mihi oculis, in papatu nō video nisi antichristi abominationes. Quocirca voce & exemplo suadeo, ut qui suæ animæ saluti consulere volunt, Babylonem relinquant & omnino fugiant, & se ad veram, puram, sincerāq; Dei doctrinam conferant, in qua solida animarum tranquillitas est reposita.

ARTICULUS XIX.

De eadem.

Quod

Quod si quid in scripturis sacris controversiæ aut dubii oriatur: ad præfatam ecclesiam definire spectat, & determinare.

R E S P.

EGō verò ex sacris literis edoctus assero, si quid controversiarum de religione occurrat, potestatem sive auctoritatem interpretandi sacram scripturam, & dijudicandi omnia, penes Deum, Christum Dominum seu spiritum sanctū, per scripturam, & in illa loquentem, stare. Deus verò, in persona, ut ita loquar, sacro ore suo referato, suo tempore in ultimo iudicio palàm loquetur: nunc contentus nobis loqui per legem & testimonium. ideo dicitur, scripturam divinitus inspiratam, esse utilem ad doctrinam, ad reargutionem, ad correctionē, & ad disciplinam in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum perfectè instructus. *2. Tim. 3. v. 16. 17.* Idem etiam s. patres apertè testantur. S. Augustinus *tom. 9. tract. 46.* super Johannem, *Hanc, inquit, nobis questionem Dominus dignetur exponere. Et tract. 30. Dominum, inquit, ergo audiamus, & quod ipse dona verit, de verbis ejus & nos dicamus.* Et

Basi-

Basilii Magni lib. epist. epistol. 80. quæ
est ad Eustathium medicum, Scriptura divi-
nitus inspirata arbiter à nobis constituatur, & a-
pud quos inventa fuerint dogmata divinis sermo-
nibus concordantia, his omnino etiam veritatis
suffragium accedet. Et Constantinus magnus
in concilio Niceno, ut refert Theodore-
tus ecclesiast. histor. lib. 1. c. 6, Libri evangelici,
inquit, & apostolici, quin etiam veterum prophe-
tarum oracula perspicue nos erudiunt, quid de sa-
cra lege sapiamus. expellentes igitur hostile certa-
men, ex verbis divinitus inspiratis solutionem que-
stionum percipiamus. Et 1. Ambrosius lib. 1. de
fide ad Gracianum Augustum, cap. 3 Negant, ait,
Arriani divinitate Christum unum esse cum pa-
tre. Deleant ergo evangelium, deleant Christi vo-
cem. ipse enim dixit; Ego & pater unum sumus.
Non ego hoc dico, sed Christus dixit. Et cap. 4.
Nolo argumento credas, sancte imperator, & no-
stre disputationi; scripturas interrogemus, item
prophetas, interrogemus Christum. Quid multa?
patrem interrogemus, cuius honori se studere di-
cunt. Et August. 5. tom. qui est de civit. Dei, lib.
11. cap. 4. Quod Deus, ait, mundum fecerit, nulli-
tutius credimus, quam ipsi Deo. Ubi eum audi-
mus? nusquam interim melius, quam in scripturis
sanctis. Et 7. tom. lib. de unitat. eccles. cap. 3.

*Non audiamus, hæc dico, hæc dicis, sed audiamus;
Hæc dicit Dominus. sunt certè libri Dominici,
quorum auctoritati utrique consentimus, utrique
credimus, utrique servimus. Ibi queramus eccle-
siam, ibi discutiamus causam nostram. Diximus,
in ecclesia vera & orthodoxa donum in-
terpretandi scripturam & dijudicandi con-
troversias religionis esse; ut videre est a-
pud s. Johannem cap. 14. v. 16 17. Ego rogabo,
ait. patrem & alium advocatum dabit vobis, ut
maneant vobiscum in æternum: nempe spiritum il-
lum veritatis, quem mundus non potest recipere;
quia non conspicit eum, nec novit eum. vos autem
nostis eum, quia apud vos manet, & in vobis erit.
Et S. apostolus Paulus 1 Cor. ca. 2, v. 12, 13, 14, 15,
16. & ad Ephes. c. 4, v. 11, 12, 13, 14. Is igitur, ait,
dedit alios quidem apostolos, alios verò prophetas,
alios autem evangelistas, alios autem pastores &
doctores ad compactionem sanctorum, ad opus mi-
nisterii, ad ædificationem corporis Christi, donec
perveniamus nos omnes in unitatem fidei et agni-
tionis filii Dei, in virum adultum ad mensuram
plene stature Christi, ut ne simus amplius pueri,
qui fluctuemus, & circumferamur quo vis vento
doctrinæ in hominum alea, per veteratoriã ad ar-
tificiosè fallendum versutiam. Proinde eccle-
sia, non habet potestatem interpretandi
sacram*

sacram scripturam & judicandi de interpretatione & controversiis religionis absolutā, sed ita tantum ut sit ministra tum Dei tum sacrae scripturae. Ut autem in ecclesia omnia ordine fiant, commisit Deus singulis personis singulas sive distinctas functiones. Et sic quoque distincta est potestas exponendi scripturam, & quamvis expositionem & controversiā dijudicandi. Porro in ecclesia alii sunt immediatē à Deo legati & vocati, scilicet prophetae & apostoli, per quos verbum Dei, immediate illis inspiratum, initio est annuntiātū, deinceps in literas relatum: & illi errare non potuerunt. Alii autem mediatē sunt vocati doctores, qui sollicitē & religiosē pendere debent à scriptis per alios divinā auctoritate commēdatis, si errare nolint. Hi sunt, qui sacram scripturam explicāt, & de quavis explicatione & doctrina ecclesiastica, ut viri Dei judicāt, ad hoc specialiter deputati. Alii insuper sunt fideles auditores in ecclesia, qui etiā suo loco potestatem habent interpretandi sacra scripturam & de expositionibus judicandi; uti probatur ex actis apostolorum cap. 17, v. 22. ubi dicitur, *Is Judais, qui erant Thessaloni-*

*ca, fuerunt isti generosiores, ut qui receperint sermonem, cum omni alacritate quotidie examinantes scripturas, an hæc ita se habeant. Porro, si quid ab ipsis pontificibus & pontificiis rectè exponatur, id non rejicimus, sed, quia scripturis consonum est, recipimus. Nihil autem ideo verum est, quia ecclesiæ si-
ve veræ siue falsæ placet.*

ARTICULUS XX. DE

traditionibus.

Est & certum, multa esse credenda, quæ non sunt expressè ac specialiter tradita in scripturis sacris, quæ tamen per traditionem ecclesiæ sunt necessariò recipienda.

RESP.

EGO autem dico & firmiter credo, traditiones non scriptas in sacris literis, hoc tempore in ecclesia Dei non esse necessarias. Hinc dicit Justinus martyr dialogo cum Tryphone Judæo: *Non humanis traditionibus & doctrinis jussi sumus à Christo ipso credere, sed eis quas beati prophætæ promulgarunt, & ipse Christus tradidit.* quia traditiones esse, probari non potest argumentis & testibus idoneis. Id autem, quod planè non est,

est, nullo modo tenendum & observandum est, quia de nullo ente nulla est observatio necessaria. Deinde sine traditionibus sacræ literæ hominem possunt sapientem reddere ad salutem. 2 ad Tim. cap. 3, v. 15. ut suprà ad articulum VII I dixi. A traditionibus ἀγὰρ Θεός Deus non vult ecclesiā postremis temporibus, ut nec olim, quum adhuc mittebat ad ecclesiam prophetas & apostolos immediatè vocatos, & à se institutos, sed à verbo scripto pendere: ut aperte docet Christus Johan cap. 5, v. 39, *Scrutamini, inquit, scripturas quia nos videmini vobis in ipsis vitam eternam habere; & illæ sunt quæ testantur de me.* Et 2 Tim. cap. 3, v. 15, 16, *Tota scriptura, inquit, divinitus inspirata utilis est ad doctrinam &c.* quod de traditionibus dici non potest. Quum pervolvimus s. scripturam tam veteris quam novi testamenti nullum p. orsus locum invenimus, quo fideles ad traditiones nō scriptas revocentur: sed ad illa, quæ Moses cæteri q; prophetæ docuerant. Cæterum traditiones non scriptæ aut idem aut aliud, quàm scriptura, docent. si idem, sanè supervacaneæ sunt: si aliud & contrarium, penitus sunt abominandæ & fugiendæ. Aliud n.

euangelium, aliámq; legem, quàm Deus in sacro codice tradidit, acceptare verbo Dei expreso nobis interdictum est, ex sententia s. apostoli Pauli ad Galat. cap. i. v. 8. 9, ubi ait, *Etiám si nos aut angelus è cælo euangelizet vobis præter id, quod vobis euangelizavimus, anathema esto.* Non possunt autem traditiones complere Dei verbum; quia illud est perfectum. ideo *Deut. cap 4, v 2,* dicitur, *Ne addite ad verbum illud, quod ego precipio vobis, neque detrahite de eo, ut servetis præcepta Domini.* Et *proverb. cap. 30. v. 6.* *Ne adjicias ad verba ejus, ut nō corripiat te, ut efficiaris mendax.* Ad hæc traditiones humanæ præsertim nō scriptæ, quæ apud pontificios sunt, manifestè cum verbo Dei & è diametro pugnant, & non continent res ad salutem necessarias. si enim fuissent necessariæ, divino jussu præscriptæ fuissent. Quas autem papistæ urgēt, infinitas esse omnibus cōstat, quæ magis observantur, quàm sacra scriptura ipsa, & infinitos homines in errores noxios traxêre & adhuc trahunt, quibus servilius gravantur Christiani, quàm olim Judæi fuêre onerati. Idcirco illæ abolendæ sunt, non autem aliorū humeris imponendæ.

ARTICULUS XXI. DE
excommunicationibus.

*Eodem veritatis firmamento recipien-
diem potestatem excommunicandi esse de
jure divino immediatè à Christo ecclesie
concessam, & ob id magnopere timendas
esse censuras ecclesiasticas.*

RESP.

HOC verò totum, si rectè intelligatur,
amplector. veruntamen, q, attinet ad
excommunicationē, quæ à papa Romano
in reges & principes reformatos, itē quæ
in ecclesias orthodoxas fit, ea est planè il-
legitima, irrita & ipso jure nulla, siue per-
sonam excōmunicantis, siue ipsam excō-
municationē per se, siue excōmunicatos
ab ipso Romano pontifice consideremus.
Nam excommunicatio illa fit à iudice in-
competente, nec propter certa ac mani-
festa ac gravia peccata, quæ excommuni-
cationem mereantur; sed fit propter pu-
tata[m] injuriam privatam ac propriam,
vel ex præcipiti & indiscreto zelo, vel ad-

versus pios & innocentes, vel adversus eos, qui mortalitatem exuerunt, vel si ordine ac modo legitimo destituitur, nempe illis non vocatis seu citatis, non auditis, non convictis, non recusantibus contumaciter institutionem ex verbo Dei, sed petentibus. Talis scilicet est excommunicatio, quam Romanus pontifex in evangelicos vibrare solet, de quali s. Augustinus in sermone Domini in monte lib. 2. c. 29. *Temerarium iudicium*, inquit, *plerumque nihil nocet ei, de quo temere iudicatur: ei autem qui temere iudicat, ipsa temeritas necesse est ut noceat.* Idem in lib. contra Secundinum Manichaeum cap. 1. *Senti*, inquit, *de Augustino, quicquid libet: sola me in oculis Dei conscientia non accuset.* Et Gratianus causam 24. quest. 2. *Quod autem post mortem*, ait, *nullus excommunicari valeat, vel absolvi, ex verbis evangelii monstratur, quibus dicitur: Quodcunque ligaveris super terram &c. super terram*, inquit, *non sub terra, ostendens, quod viventes pro varietate suorum meritum solvere possumus vel ligare, de mortuis autem sententiam ferre non possumus.* Et cap. 2. *Ecclesia viventes*, ait *potest ligare vel solvere, non mortuos.* Quia nec civilis, nec naturalis ratio patitur, quod quisque in propria cau-

causa fit iudex, sibi que de re propria ius dicat *l. qui jurisdictioni, D. de jurisdic. l. 1. C. Ne quis in sua caus. ind. l. Julia. 17. de judic.* Deinde quia est hostis publicus & infamis: quod non indiget multâ probatione. sunt enim rerum testimonia passim obvia: Inquisitio Hispanica id manifestè testatur, quæ à papa excogitata, mandata, & ejus nomine ac auctoritate introducta est. Idè bella satis funesta atque cruenta luculentissimè, *proh dolor*, testantur, quæ à papa ejusque assesseris contra reformatos in Anglia, Francia, Belgio & aliis locis sunt accensa, nec cum eo successu & felicitate, quam jure inter notas ecclesiæ suæ queant reponere. Ostendunt & hoc tot machinationes, inventiones, consiliâque imperatoribus regibus, principibus, magistratibus & aliis privatis hominibus data, contra reformatam ecclesiam. Commonstrant idem innumera crudelissima & inaudita supplicia, quibus in Italia, Hispania, Gallia, Belgio aliisque locis proximis & remotissimis fideles reformati Christi nomen profitentes sunt affecti & cruciati. Papa insuper Simoniacus apertissimus est & verbum Dei (utinã autem verè Dei verbum!) benefici-

beneficia, altaria habet venalia. unde Conradus Celtes scitè ait.

*Vendit Roma Deū, vendit sacra, vendit honores.
Et pœnam & culpam venialis tesfera tollit.*

Et Mant. ait.

Templa, sacerdotes, altaria, sacra, corone.

Ignes, thura, preces, cœlum est venate Deusque

Unde etiam verius de Alexandro textus exstant:

Vendit Alexander sacra, templa, altaria, Christū:

Emerat ipse prius, vendere jure potest.

Hac de re locuples testis est liber Lutetiæ anno M. D. XX. cum privilegio parliamenti Parisiēsis 6. junii editus, cui titulus est, *Taxe cancellariæ apostolicæ, & Taxe pœnitentiariæ itidē apostolicæ* ubi fol. 36 dicit; *Monachus portās sotulares rostratos, & tunicas nodatas, gross. 7. presbyter, qui copulavit conjunctos in gradu prohibito g. 7. Presbyter, qui nōnullas personas clādestinè matrimonia vit, et clādestinis matrimoniis interfuit. g. 7. Qui matrem, sororem, affinem, cōmatrem aut aliam suam consanguineam carnaliter cognovit. g. 5. Qui virginem defloravit g. 6. Qui abbatem, aut alium presbyterum minorem episcopo monachum vel clericum interfecit. g. 7 8. 9. Laicus, qui commisit laicale homicidium. g. 5. Pro presbytero, decano, aut cle-*

rico quādo per fiat supplicatio signatur g. 18 vel 16. Qui interfecit patrē, matrē, fratrem, sororē, uxorem, aut alium consanguineum laicum, & si quis eorum esset clericus, interfectōr sedem apostolicam visitare teneretur g. 5. vel 7. Maritus, qui uxorem suam percussit, quæ abortivum, & ante tempus peperit. g. 6. Mulier, quæ bibit aliquem potum, aut alium actum fecit, per quem fœtum in utero vivificatum destruxit. g. 5. Quis nō stupeat ad huiusmodi abominationes?

Porro papa non habet potestatem sive jurisdictionem immediate à Deo datam, nec etiam est episcopus mediatē dignē vocatus, minimē verò munere episcopi fungitur. Etiam si autem esset verus Episcopus, uti multi ante ipsum fuere, non tamen solus haberet potestatem universalem in ecclesias Dei. excommunicatio verò à toto presbyterio fieri debet, & requirente rei gravitate, & necessitate à toto cœtu, seu totius cœtūs cōsensu, ne medicina salubris peccantium, per tyrannidem in perniciē animarum vertatur, neve quod ecclesiæ ædificandæ servire debet, eam destruat. Unde Tertull. in apologe- tico adversus gentes cap. 39. Ibidem, inquit, etiam exhortationes, castigationes & censura divi-
na, nam

na, nam & judicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu: summumque futuri iudicii præjudicium est, si quis ita deliquerit, ut à communicatione orationis & cōventus & omnis sancti commercii relegatur. Præsident probati quique seniores, honorem istum non precio, sed testimonio adepti. Et sicut totius cœtus ecclesiastici aut saltem presbyterii, cui tota ecclesia administrationem disciplinæ concedidit, consensu excommunicatio fieri debet; ita excommunicatis pax dari, seu reversio ad communionem, non nisi totius ecclesiæ consensu concedi debet. Factum i.e. tempore Cypriani, ut manifestum est ex epistola ejus ss. section. 17. ubi de lapsis tempore persecutionis agit. Quocirca si voluerimus à papa excommunicatos considerare: excommunicatio prorsus invalida, infirma & nulla est; quia reformati non sunt ei subjecti, & fidem, religionem & communionem cum papa non profitentur. ideo ejus excommunicationes, anathemata aliæque indignationes sunt de lana caprina, & verè, ut adversum Sixtum V. est demonstratum, bruta fulmina.

ARTI

ARTICULUS XXII. DE

conciliis œcumenicis.

Certum est, concilium generale legitime congregatum, universalem representans ecclesiam, in fidei & morum determinationibus errare non posse.

RESP.

QUUM synodus ecclesiastica legitime convocata celebratur, siue intersint plures siue pauci, debent esse docti, pii, discreti; ut inter se de rebus sacris & ad ædificationem Christi fidelium pertinentibus communi ecclesiarum consensu agant & statuunt pro potestate ipsis à Deo concessa. Hujusmodi synodus tempore prophetarum & apostolorum, aliorumque piorum hominum celebrata est, & hæc divinam habet auctoritatem, ut sic ei nefas sit in re ulla quicquam detrahere. Tale concilium fuit Israelitarum, cui propheta Elias præfuit 1. Reg. 18. Tale fuit apostolorum act. 15. Tale fuit Nicenum contra Arium, Constantinopolitanum contra Macedonianos, Ephesinum contra Nestorium

storium, Chalcedonense contra Eutychen,
 & alia; ex decisione sacrarum literarum,
 per quas spiritus sanctus loquitur: cuius
 vox utique audienda est, & si controversie
 aut res dubie occurrant, secundum eam
 judicari debent. Ita factum est de symbo-
 lo Niceno, histor. tripart. lib. 2. cap. 11. Idem
 factum est de doctrina apostoli Pauli a Be-
 rhoënſibus act. 17. v. 11. Hinc dicit s. Chry-
 sostomus 49. operis imperf. in Matt. Ex quo
*heresis impia, quæ est exercitus antichristi, obtrine-
 bit ecclesias, nulla probatio potest esse veræ Chri-
 stianitatis: neque refugium aliud potest esse Chri-
 stianorum volentium cognoscere veritatem fidei,
 nisi scriptura divina.* Ibidem, Sciens ergo, ait,
*Dominus tantam confusionem rerum novissimis
 diebus esse futuram, ideo monstrat ut Christiani,
 qui sunt in Christianitate, volentes accipere veri-
 tatem fidei veræ, ad nullam rem fugiant, nisi ad
 scripturas. Alioqui si ad alia respexerint, scan-
 dalizabuntur & peribunt non scientes quæ sit ve-
 ra ecclesia.* Quæritur verò, num concilia
 possint aliquid in sacris literis mutare, a-
 lia dogmata tradere, alios fidei articulos
 docere? Respondeat pro nobis Gerson,
 qui dicit de vita spirituali animæ; *Non est
 in potestate papa, aut concilii, aut ecclesie immu-
 tare*

vere traditiones datas ab evangelistis & à Paulo, sicut quidam delirant, nec habent, quoad hoc, quod est facere aliquid pure, esse de fide, parem auctoritatis firmitatem. Hinc colligimus, concilia nihil circa articulos fidei mutare posse, & id ob sequentes rationes.

I. Deus olim prophetis prohibuit, ne ex se ipsis aliquid afferrent: sed præcepit illis, ut ex ore Domini loquerentur: ut videre est Ezech. cap. 3. v. 17. Fili hominis, ait Dominus, te speculatorem dedi domui Israelis. audies igitur ex ore meo verbum & annuntiabis illis ex me. Similis locus est apud Jeremiam cap. 23. v. 28.

II. Moses, propheta, apostoli, imò Christus ipse suam doctrinam ex sacris literis probarunt, ut ipse Bellarminus lib. 1. de verbo Dei, c. 2. fatetur. Si Moses vir Dei, si propheta, si apostoli, si denique ipse Christus Dominus noster nihil docuere aliud, quam Deus illis mandaverit: multò magis hoc concilia omni tempore tenentur observare. Sin verò synodus aliquid contra sacram scripturam tradiderit; illud nequaquam est acceptandum; uti fecit secunda synodus Nicæna, Constantiensis, Lateranensis, Florentina, Tridentina, &

na, & aliæ quæ non sunt tenendæ, sed potius execrandæ & profligandæ. quatenus sacris literis repugnant, illis verò conciliabulis si quis minimum contradixerit, instar heretici damnatur, ignique adjudicatur, & si quis eorum saxis, lapidibus & statuis ac decisionibus non nihil detraxerit, & non simpliciter in eorum sententias manibus pedibusque descenderit, illico ad supplicium ducitur: quod innumeris piis hominibus contigisse annales & historiae referunt.

ARTICULUS XXIII. DE summo pontifice.

Nec minùs certum, unum esse de jure divino summum in ecclesia Christi militantem pontificem, cui omnes Christiani parere tenentur, qui quidem potestatem habet & indulgentias conferendi.

RESP.

GLORIAN TUR papistæ sanctum Petrum super Paulum & alios apostolos esse constitutum, licet pari fuerint potestate præditi: ipsi tamen peculiariter
à Do-

à Domino dictum esse; *Pasce oves meas*. Ex
vigore huius mandati constituunt eum u-
niversalis ecclesiæ pastorem & caput. At-
qui ego dico ex auctoritate sacræ scrip-
turæ & sententia sanctorum patrum, quòd
ecclesia orthodoxa & universalis non sit
super apostolum Petrum fundata, multò
minùs super successores Petri, sed super
solum Jesum Christum, qui est vera petra;
uti confessio Petri cum aliis apostolis de
Christo annuntiavit. Igitur illa petra (ut
papistæ falsò volunt) non est Petrus apo-
stolus, propriè loquendo, i. e. persona ipsa
Petri, quanquam figurato loquendi mo-
do, si Petri apostoli nomine intelligatur,
non ipsa persona, *sed cathedra*, ut loquitur
Cyprianus *lib de unitate ecclesiæ cap 4.* id est,
doctrina fides seu confessio Petri de Christo: sicut
per metonymiam auctorum nomina pro
ipsorum operibus ponuntur, libenter con-
cedimus, Petrum apostolum esse petram
illam, super quam ædificatur ecclesia; &
hoc sensu patres quidam dixerunt, petram
illam esse Petrum; ecclesiam ædificari su-
per Petrum, id est, fidem doctrinā & con-
fessionem Petri de Christo. Legant no-
stri adversarii *tom. 2. concil. Colonia à Laur. Su-*

rio editum. Item synodum sextam Constantinopolitanam act. 18. in edicto imperatoris Constant. Item concilium Trevirense anno 1549. celebratum cap. de fide orthodoxa. Hinc s. Chrysostomus in Matth. homil. 55. Super hanc, inquit, petram edificabo ecclesiam meam, i.e. fidem atq. confessionem. Item s. Augustinus de verbis Domini secundum Matth. serm. 13, Christus, ait, petra: petrus populus Christianus. Et mox: Super hanc petram, quam cognovisti dicens; tu es Christus filius Dei vivi, edificabo ecclesiam meam. Idem tractatu 10. in primam epistolam Johannis. Quid est, inquit, super hanc petram edificabo ecclesiam meam? super hanc fidem, super id quod dictum est, Tu es Christus filius Dei vivi. Et quid mirum? ipsi met Romani pontifices veteres nobiscum consentiunt. Eutychianus episcopus Romanus in decretali epistola, ad Johannem & ad omnes episcopos Bæticæ provinciae tom. 1. concilior. Unum hoc, inquit, immobile fundamentum: una hæc felix fidei petra Petri ore confessa, Tu es Christus filius ille Dei vivi. Item Leo I. qui Magnus dicitur, tom. 1. concil. in celeberrima illa ad Flavianum episcopum Constantinopol. epistola, ait, Petrum à principali petra soliditatem & virtutis traxis-

traxisse & nominis. Item Felix papa epist. 3. tom. 1, epistolarum Romanorum pontif. *Super ipsam, inquit, confessionem edificabo ecclesiam meam.* Item Nicolaus Lyranus: *Et super hanc petram, quam confessus es, i. e. super Christum.* Item Thomas de Aquino in 6, cap. Iohannis lectione 15: *ecclesia in Petri confessione fundata. Petrus enim à petra. petra autem Christus. In Petri ergo nomine figurata est ecclesia, quæ supra firmam petram immobilē, i. e. Christum fundata est.* Pollemus plurium patrum & Romanorum pontificū testimonia allegare, quæ satis clarè hunc locum explicant, sed hæc sufficiant. Profectò si Petrus apostolus (uti papistæ torquent sacrâ scripturam) esset caput ecclesiæ, valdè inconstantem haberemus pastore. Scimus quomodo vacillaverit ter abnegando Christum Dominum nostrum. Quū cum pontificiis in campum disputationū descendimus imprimis papam Romanum esse caput ecclesiæ statuunt. *Resp.* Si est caput ecclesiæ totius & à nullo potest absolvi, nec judicari: quū igitur sit q. à sacrificulo, scilicet confesario, potest absolvi & judicari? Si igitur ab uno potest judicari & absolvi: multò magis à toto cœtu. Por-

tò ecclesia orthodoxa habet caput, à quo
vitā accepit, & cujus spiritu regitur: Pro-
inde vera ecclesia est corpus capiti suo
Christo Domino in omnibus subiecta, &
tale caput à se ipsa non elegit, sed à Deo
sibi impositum & datum accepit. Hæc ec-
clesia non multa habet capita, sed unum,
non est monstrum neque bestia triceps,
neque plurium caputum est capax, mortis
interventu sibi invicem succedentiū. To-
ties enim ecclesiæ moriendum esset, quo-
ties per mortem capite suo privaretur, ac
toties reviviscendū, quoties aliquod no-
vum caput fortiretur; quæ moriendi ac re-
viviscendi vicissitudo eam omnino mon-
strosam redderet. Vera ecclesia semel ca-
piti suo commortua, & unā cum illo re-
suscitata, sub vivo, & non ampliùs moritu-
ro, capite est. Caput ea non modò suū ha-
bet & vivum, sed & conveniens & efficax,
& sufficiens, à quo habet spiritum rectore
& ductorem, nō spiritum hujus mundi, sed
Dei, non ductorem aliquem mundanum,
sed cœlestem. verum caput veræ ecclesiæ
est illud, de quo sanctus Apostolus Paulus
dicit Ephes. i. *Omnia subjecit sub pedes ejus. &
eum dedit caput super omnia ipsi ecclesiæ, quæ est*
corpus

corpus illius, complementum ejus, qui omnia in omnibus adimplet. Et cap. 5. Uxores propriis, inquit, viris subditæ sitis veluti Domino: quoniam vir est caput uxoris, quemadmodum & Christus est caput ecclesie. Quod autem dicunt, penes Romanum pontificem esse indulgentias cōferre, est omnino falsum, superstitiosū & idololatricū. Toti verò mundo cōstat, quomodo pontifices indulgentias invenerint, ut multos thesauros per suos mercatores congregarent, ut legitur in *Sylva locorum comm.* sub exitum concil. Basil. edita, ubi ratione ejus pecuniæ confecta, quæ sub Pontificatu Mart. V. ex sola Gallia Romam exportata est, excurrisse dicitur ad nonagies centena aureorum coronatorum millia. Item Franciscus Patarcha Italus scriptū reliquit de papa Ioan. xxi in ærario ejus mortui ab ipsius hæredibus reperta fuisse nō minùs quam vicies quin quies millena aureorum millia: quā summā Germani exprimūt ex Budæo ducētis quinquaginta auri tonnis: quos thesauros in dotē filiabus suis darent, sub prætextu boni zeli, quem pro ecclesia haberent, ut tyranni procul à fidelibus profligarentur, aut ut hujusmodi thesauris scholæ, tem-

pla, xenodochia restaurarentur: ut verò
tantos thesauros congregarent ex nundi-
nationibus suis, versutis astutisq; merca-
toribus pontifices usi sunt, inter quos
mercatores indulgentiarum non mini-
mus fuit Bernadinus Samson ex Meladia
reformator monachorum Francisci, qui
affirmavit, se papæ 60000 florenorum ex
indulgentiis & bullis numerasse. idcir-
co à papa ex inferno in cœlum usque & in
numerus sanctorum relatus est. unicum
hoc exemplum recensuisse sufficiat. Pos-
sent plura & fœdisimarum nundinatio-
num plena exempla in medium proferri:
sed nulla id nunc postulat necessitas. Qui
plura cupit, legat quæ de bruto fulmine
Papæ Sixti V. exstant. Nos a., Dei benefi-
cio, alium habemus, qui solus potestatem
habet dispensandarum indulgentiarum,
peccatorumque remittendorum, nempe
Jesum Christum qui venit ut salvum face-
ret populum suum à peccatis eorum, &
ut scriptum est *Matt. cap. 9. v. 2. Vidit Iesus fi-
dem illorum & dixit paralytico, bone sis animo,
remittuntur tibi peccata tua. De eo dicitur, quòd i-
psi potestas sit in terris remittendi peccata. Ipse
etiam vult, ut suis ministris obediamus*
quibus

quibus potestatem dedit detinendi aut remittendi peccata, uti Christus dicit *Matt. 10. Qui vos audit, me audit, qui vos recipit, me recipit. Et alibi: Sicut, inquit, me misit pater, sic & ego mitto vos etc.* Ex hisce colligim⁹, q^d Christus suis ministris facultatem & jus dedit ut tanquam legati Dei, ex eius institutione, peccatoribus verè pœnitentibus remissionem peccatorum annuncient, reprobis autem & impœnitentibus peccata retineant: uti Christus ipsemet ait *Io- han. cap. 20, v. 23. Si quorum remisieritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt.*

ARTICULUS XXIV. DE constitutionibus ecclesiasticis.

*Constitutiones ecclesiasticæ, ut de jejuni-
nio, de abstinentia à carnibus, aliisque
multis verè obligant in foro conscientie, e-
tiam omni secluso scandolo.*

RESP.

QUOD ad traditiones ecclesiasticas
attinet: de illis superiùs ad articulum
20 mentio facta est. Quod verò ad jejuni-

um & abſtinentiam à carnibus attinet, in foro coſcientiæ neminem ad ea obligari profiteor. Quin potius abſtinentia illa magnum aliquando eſt peccatum, ut quū quis jejumat & abſtinet à cibo & potu, ſi ita corporis valetudinem temere affligat, aut ex errore heretico, aut ex ſuperſtitione, hypocrifi: aut ex pertinacia quadam id agat, uti papifte faciunt, qui ex Montano hæretico ſuum jejuniū habent, ut colligitur ex Eufebio in hiſtor. *Eccleſiaſt. lib. 5. cap. 17.* Ipſe n̄ primus fuit, qui jejuniorum leges præſcripſit. Quibus autem diebus oporteat jejunare, præcepto Domini vel apoſtolorum non invenimus definitum. Tertullianus ſcribit contra Psychicos, fideles ſuo tempore liberè & ex propria voluntate jejunaſſe. Verū enim verò jejunia ab orthodoxis minimè condemnantur, ſed ſi legitima ſint, in maximo precio habentur. Tria autem jejuniorū genera eſſe ſtatuunt, morale, politicum & religioſum. I. Morale eſt ſobrietas & temperantia, quando in uſu cibi & potus appetitum noſtrum ſic frenamus, ut nō excedat limites mediocritatis à Deo & natura præſcriptos. Hoc genus jejuni omnes homi-

homines observare tenentur in tota sua vita. II. Politicum est, quum ob certam aliquam politicā causam homines à certo ciborum genere abstinent: ut in Anglia usu receptum est, ex regio mandato. III. Religiosum verò est, quum aut orationis causā, aut ut nos coram Deo eò magis humiliemus, à cibo abstinem⁹. Hujus jejunii tres sunt fines. I. Ut nostramens attentior & promptior ad exercitia pietatis fiat. II. Ut hoc modo caro rebellans subjurgetur & coërceatur. Hæc enim lasciviens causa est intolerabilis & infinite licentiæ. III. Ut hoc ritu nostrā culpam agnoscamus & confiteamur, & humilitatem nostram & dolorem de peccatis nostris coram Deo testificemur; in quem finem Nivitarum etiam bestias & animalia à cibo olim arcebant. Est verò adhuc aliud genus jejunii, nempe ut à peccatis jejunemus. Hinc Pius papa Epist. prima ait; *Nihil prodest homini jejunare & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur.* Item sanctus Hieronymus 1. rom. epistola ad Nepotianum, *Tantum, inquit, tibi jejuniorum modum impone, quantum ferre potes, sint tibi pura, casta, simplicia, moderata & non superstitiosa* jeju-

jeunia. Quid prodest oleo non vesci & molestias
quasdam difficultatesque ciborum querere, cary-
cas, piper, nuces, palmarum fructus, simitam, mel,
pistacia? Tota hortorum cultura vexatur, ut ciba-
rio non vescamur pane & dum delicias sectamur,
à regno cælorum retrahimur. Audio præterea,
quosdam contra rerum hominūque naturam a-
quam nō bibere, nec vesci pane, sed so-
bitiunculas
delicatas & contrita olera, betarūque succum,
non calice sorbere, sed concha proh pudor non eru-
bescimus istius modi ineptiis, nec tædet superstitio-
nis! Insuper etiam famam abstinentiæ in deliciis
querimus. Fortissimum je-
unium est aqua & pa-
nis: sed quia gloriam non habet, & omnes pane &
aqua vivimus, quasi publicum et cōmune je-
unium non putaretur. Hinc S. Chrysostomus ait, ho-
mil. 3. ad populum Antiochenum, Jejunium dico
non hoc vulgare sed accuratum jejunium, nō tan-
tū ciborum abstinentiam, sed & peccatorum; nō
enim jejunii natura peccata eripere sufficit, nisi
cōgrua cum lege fiat. Et paulò pōst: Honor enim
inquit, jejunii non ciborum abstinentia, sed pec-
catorum fuga. Sed redeamus ad jejunium
papistarum, qui præscribunt certum quē-
dam ciborum delectum in jejuniis, ac pro-
hibent usum carniū, ovorum lacticini-
orum: & solum pisces permittunt, fructus
vinum,

vinum, omnia genera aromatum, idque sub conditione necessitatis & obligata conscientia. Hic scopus jejunii, verum & præcipuum usum & exercitium veræ pietatis perfundat; & talem jejunii observati-
onem universa vetus ecclesia catholica non habuit; ut testatur *S. Augustinus tom. 2. epist. ad Casulanum presb., quæ numero est 86. &*
Docet Romanam ecclesiam die sabbathi jejunasse, & eum illa paucas occidentales; Ecclesiam autem toto terrarum orbe dif-
fusam, id est, omnes orientales & multos etiam occidentales populos Christianos sabbato non jejunasse, sed sobriè mode-
stèque pransos esse. Sed papistæ ex vero jejunio faciunt hypocriticum: quale illud est quod à Christo describitur, *quod tristes jejunent & facies suas exterminent, ut videan-
tur ab hominibus jejunare.* Sic sanè papistæ faciunt, qui laudis humanæ gratiâ jejunare solent. Quomodo autem jejunent, & quâ sobriam vitam ducant, *Tertullianus olim optime descripsit lib. contra Psychicos.* ubi ait, *Quibus pulmo templum est, aqualiculus altare, sacerdos coquus, quorum tota charitas in cacabis fervet tota fides in culinis calet, tota spes in ferculis jacet.*
Hæc quàm conveniētissima sint papistis
impri-

imprimis Jesuitis, quotidiana experientia satis abunde testatur: Hi optimè jejunare possunt, quū de candidissimo pane comederint, qui omnium delicatiorum genere piscium ad nauseam usque se expleverint, & omnium genere aromatum se fatiarint, & de optimo vino genialiter biberint, & faciant, quod *s. August. 1. tom. lib. 2. de moribus Manicheorum cap. 13. & sequentibus* dicit; *Manichæos quidem carnib. abstinere, & delicatissimis tamen fructibus & cibis aromaticis vesci*; Sic quidē pauperes semper jejunaturi essent, nullasque alias delicias expetituri.

ARTICULUS XXV. DE VOTIS.

In eodem conscientie foro vota obligant, etiamsi monastica sint, perpetua scilicet cōtinētie, paupertatis & obedientie.

RESP.

QUOD ad vota in genere, debēt voluntariē non coactē, de re aliqua licita & sancta, soli Deo, fieri & reddi: uti regius propheta ait *Psal. 76. v. 12. Vovete, inquit, vota et reddite Domino Deo vestro*. Devotis enim illud sciendum utique est, quod non ea in

universum condemnemus; verum quod puritatem & sinceritatem solummodo, etiam huic doctrinae Christi fidelium parti redditam velimus, quae jam pridem, imò usq; in hodiernum diem, magis magisque ab ecclesia Romana depravatur. Exinde igitur admittimus duo genera esse votorum; alterum generale, alterum verò speciale. Generale est, quod omnes homines in universum, puta credentes, asstringit, illudque fit in sanctione federis tum legalis, tum evangelici. Quod ad votum evangelicum, in eo duo potissimum concurrunt; Unum homines, alterum autem Deum ipsum concernit. Deus hominibus remissionem delictorum & vitam æternam gratuito ex misericordia pollicetur. Homines autem se credituros in Deum, ipsique in omnibus obedientiam praestituros promittunt, Hoc votum omnes Christi fideles reddiderunt, & usq; in hodiernum diem reddunt & reddent. Judæi id reddiderunt, quum circumcidebantur; & renovabant quotiescunque agno paschali vescebant. Quod verò ad votum novi testamenti attinet: in illo oēs quotquot ad militiam Christi ascribuntur in
sacra-

facramento baptismatis idem vovent, quod à 1. Petro 1. *epist. cap. 3. v. 21.* vocatur *ſtipulatio bonæ conſcientiæ*, qua revera nobis perſuaſum habemus, nos peccatis & nobis ipſis renunciâſſe, & deinceps in Chriſtum credituros, & dignos pœnitentiæ fructus laturus. Et hoc votû, quoties ſacram ſynaxin celebramus, nobis in memoriam revocare tenemur. Quòd verò nemini ſint vota reddenda, excepto Deo, ſequentibus evincitur rationibus.

I. ſoli Deo vota ſancti viri in ſacris literis nuncuparunt, ut Jacobus patriarcha *Genes. cap. 28. v. 20. 21.*

II. Solus Deus invocandus eſt: igitur illi ſoli vota ſunt vovenda, & ab illo ſolo omnia bona nobis ſunt & proveniunt, etiam ipſe ſolus intelligit vota noſtra. Hinc ſ. Auguſtinus *tom. 8. in enarratione pſalmi 75.* *Non ſitis, inquit, pigri ad vovendum. non enim viribus veſtris implebitis: deficientis, ſi de vobis præſumitis; ſi autem de illo, cui vovetis, ſecuri reddetis. vovete & reddite domino Deo noſtro omnes communiter.* Hîc non dicit, vovete Mariæ, Benedicto, Bernhardo & aliis; ſed vovete Deo. Quum verò vota ſunt illegitimè ſub prætextu cœlibatus perpetui

pau.

paupertatis & obedientiæ, non sunt cultus Dei, & per consequens non obligant hominem ad solvendum ea: quia continentia est particulare donum Dei, quod paucis datur. si qui voverunt cælibatum, quum se continere nō possunt, illis mandatum est, ut matrimonium contrahant. Hinc S. Cyprianus Epist. 62. lib. 1. ad Pomponium de sacris virginibus ait; Si ex fide se Christo dedicaverunt pudicè & castè, sine ulla fabula perseverent: ita fortes & stabiles præmium virginittatis expectent. Si autem perseverare nolunt, vel non possunt: melius est ut nubant, quàm in ignem delictis suis cadant. Et S. Augustinus de servanda virginitate Tom. 6. cap. 34. Hæ igitur inquit, quæ nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impune non possunt, quæ melius nuberent quàm urerentur i. e. quàm occulta flamma concupiscentia in ipsa concupiscentia vastarentur. Idem sicut citatur in iure canonico distinct. 27. cap. 2. Quidam, inquit, nubentes post votum asserunt adulteros esse. Ego autem dico, quod graviter peccent, qui tales dividunt. Et s. Paulus 1. Cor. 7 v. 9. inquit Si se non continent, nubant. Item Hebr. 13. v. 4. Honorabile est, ait, matrimonium inter quosvis & cubile impollutum. Et 1. Tim. 4. v. 1. pronunciat, esse doctrinam demoniorum prohibere

bere matrimonium. Quanto tempore prætextus de cœlibatu viguit, toti mundo cōpertissimum est, quot adulteria, scortationes, stupra patrata fuerint, de quibus in illo die æquisimo iudici exactissimam, imò & de omnibus aliis tenebuntur rationem reddere, qui omnia æquisima lance judicabit. Sed eheu, dum hæc nō perpendunt, in utramque aurem dormientes liberè incedunt, existimantes, si de his coram sacrificulo confessionem fecerint esse satis superque satisfactum. At miserè decipiuntur. scimus ex s. literis quòd nemo possit remittere peccata nisi solus Deus: *Hinc s. Ambros. ait epist 16. Non legatus, neque nuncius, sed ipse Dominus saluum fecit populum suum. Solus remanet, quia non potest hoc cuiquam hominum cum Christo esse commune, ut peccata condonet. solius hoc munus est Christi, qui tulit peccatum mundi.* Hinc Dominus dicit per Esaiam cap. 43. *Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me.* Ergo illi soli confessio est facienda. Sed redeamus ad nostrum institutum. Quotquot igitur sunt, qui se cōtinere nequeunt, de iis ait apostolus. *Melius illis est ut contrahant matrimonium: quòd si nō fecerint, & in suis peccatis perleve-*

severaverint, nihil certius quam æternam
damnationem merebuntur. Atqui solent
pontificii subterfugia quæredo nobis ob-
picere, præsertim hoc ultimo & exulce-
ratissimo seculo, quod illis, qui ordinibus
ut ferūt, maioribus sint initiati haud qua-
quam licitum sit inire matrimonium? Re-
spondeat pro nobis Caetanus cardinalis
*in opusc. tit. 1. tractat. 27. Nec ratione, inquit,
nec auctoritate probatur, quod absolute loquendo,
sacerdos peccet contrahendo matrimonium nec or-
do, in quantum ordo, nec ordo in quantum sacer
est impeditivus matrimonii. Et statim conclu-
dit dicens; Sacerdotiū non dirimit contractum
matrimonii, siue ante siue post ordinationem, se-
clusis omnibus legibus: stando tantum in his quæ
Christo & ab apostolis habemus. Et s. Ambros.
lib. dec. epist. 82. ad ecclesiā Vercellensem,
ut in iure canonico distinct. 26. Qui sine, ci-
tatur. Qui sine crimine est unius uxoris vir, te-
netur ad legem sacerdotis suscipiendi. Idem com-
probat s. Hieronymus tomo 1. epistol. lib. 1.
adversus Jovinianum testatur, suo tem-
pore plurimos sacerdotes habuisse matri-
monia & apostolum episcopū describere
unius uxoris virum. Et Eusebius hist. ec-
clesiast. lib. 5, cap. 24. recitat epistolam po-*

lycratis episcopi Ephesini ad Victorem episcopum Romanum, in qua inter cætera Polycrates ait: *Septem namque ex parentibus meis per ordinem fuerunt episcopi, ego octavus.* Idem probatur ex Brutichio, quod circa annum Domini 950 plures monachi ex cœnobio Fuldensi, sub abbate Hadmario, matrimonia contraxerint. Idem fatetur Hieronymus Gebuilerus, sicut etiam Balæus annotat, tempore Henrici, circa annum Domini 1070 in Gallia & Germania circiter 24. episcopatus fuisse, in quorum diœcesi, à superioribus ordinibus ad infimum clericum usque cōjugati fuerunt. Ex hisce allegatis compertissimum est, sacerdotes omni tēpore in federe cōjugali vixisse, & liberos genuisse. Nunc autē adeo excæcati sunt homines (quod maximè dolendum est) ut potius scortationes, adulteria, quàm honestas, legitimas, & à Deo institutas & benedictas cohabitationes, ament. & hanc doctrinam imbiberunt ex concilio Tridentino sessio. 8. canone 10. qui sic habet; *Si quis dixerit statum conjugalem anteponendum esse statui virginitalis vel cœlibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cœlibatu, quàm jungi matrimonio.*

crimino, anathema sit. Ad hanc doctrinam, pro dolor, permulti in papatu vitam suam dirigunt, qui una, ut ajunt, concubina non sunt contenti, sed plures habent. Hinc dixit Albertus Pighius Coloniensis.: *Melius est, si votarius se continere non valet, centum habeat concubinas:* unde proverbium est: *Honestius est pluribus occultè implicari, quàm apertè in hominum vultu & conscientia cum una ligari.* Profectò si ulla pietatis, & timoris Domini scintilla in eis latitaret, hujusmodi obscœna non dicerent, multò minùs in effectum ducerèt. Sed de his satis superque. Quod verò attinet ad votum paupertatis, per quod monachi omnia sua pauperib. erogant, est contra voluntatem Dei. Nam *actor. cap. 20 v. 35.* dicitur, *Beatius est dare, quàm accipere.* Quis verò non videt monachorum infaniam? Quis tam stupidus est, qui illorum astutias non advertat? Dicunt, se omnia pauperibus dedisse & nihil retinuisse. Quis igitur fit, quòd omnia relinquant, & nihilominus omnia possideant, & omnibus abundant? Certè Dominus Deus olim in illos gravissimè, nisi resipiscant, animadverteret, quòd non solum hominibus, sed etiam

Deo illudent, pauperes sine omni defectu, ut non solum nobiles, sed etiam principes suis divitiis & bonis superent & in palatiis regum habitent; uti hoc tempore id imprimis in Jesuitis videmus, quorum ordo quintus est mendicantium, teste Oforio *in Sylva conc. concione 1 & 2 in obitu Ignatii Jeuitæ*. Ex hoc mendicantes non sunt satiandi, sed inexplebiles, non uno grosso aut thalero contenti, ut alii mendici, sed aliquot millia à regibus & principibus petere audent: uti experientia quotidiana luculentissime testatur. Quod autem ad votum obedientie monachorum attinet, quo se obstringunt, ad observandum certum quendam ordinem ac regulam ab hominib. inventam & institutam, alius Benedicti, alius Bernardi, Francisci, Dominici &c. id est planè superstitiosum, & contra libertatem Christianam, per quam nobis liber usus concessus est omnium rerum indifferentium, excepto tamen casu & occasione scandalii. sic enim s. apostolus Paulus *Gal 5. v. 1* ait *State igitur firmi in ea libertate qua vos Christus liberavit*. Magistratui tamē politico in licitis & honestis utique obediendum est; uti s. Petrus ait, *1. Epist. 2.*

v. 13. 14. Subiecti estote cuiusvis humanae ordinati-
oni propter Dominum, siue regi ut supereminenti,
siue presidibus, ut qui per eum mittantur, tum ad
ultionem facinorosorum, tum ad laudem bene agen-
tium. Et Rom. cap. 13, v. 1, 2, 3. Omnis anima in-
quit potestatibus supereminētib; subiecta esto.
non enim est potestas nisi à Deo, & quæ sunt pote-
states, sunt à Deo ordinata. Itaque quisquis obsistit
potestati, Dei ordinationi obsistit. &c. Et ad tit. 3.
v. 1 Ipsis, inquit suggere, ut sese subiciant prin-
cipatibus & potestatibus, ut obtemperent, ut ad o-
mne opus bonum sint parati. Quocirca si ma-
gistratui obedientiam præstiterimus, fa-
cillimè Domino Deo, cui omnib; in reb;
obedientiã debemus, poterimus præstare.
ipse enim factus est pro nobis obediens
usque ad mortem crucis; jam verò exalta-
tus super omnes cœlos sedet ad dexteram
Dei patris, & ipsi data est potestas in cœlo
& in terra: & inde venturus est iudicatum
vivos & mortuos, ut reddat unicuiq; pro-
ut in corpore gesit. In hunc sermonem
dum incido; necesse habeo monere, ut
qui papatum adhuc amat, is imprimis co-
gitet illud Iobi cap 31, vers 14 Quid faciam,
quum surrexerit ad iudicandum Deus? & quum
quesierit, quid respondebo illi? Revera enim n-

cut princeps à primo usque ad ultimum
quandrantem à villico suo rationem exi-
gere solet. sic etiam ab omnibus homi-
nibus maximus ille princeps, rex regum,
& dominus dominantium exactissimam
à primo momento usque ad ultimum, à
prima cogitatione & loquela usque ad ul-
timam reposcet rationem. Quis ergo non
obstupescet, si seipsum & Dei justitiam ac
severitatem intelligat? Sanctus Bernhar-
dus dicit; *Sicut Christus Dominus, ait, capillus
de capite vestro non peribit; ita nec capillus malus
momentum, aut verbum ociosum sine judicio &
vindicta peribit.* Hinc dicit propheta Jobus
*cap. 14, v. 17. Nonne ipse consideravit vias meas,
& cunctos gressus meos dinumeravit?* Et ite-
rum; *Tu gressus meos dinumerasti.* Nullum
gressum pedibus nostris facimus, imò a-
nimæ affectibus, quem Deus nō dinume-
ravit, aut ad vindictam, aut ad renumera-
tionem & præmium. Est etenim propri-
um divinæ justitiæ, ut circa mala non ter-
giveretur, neque dormitet ut nullū ma-
lum etiam minimū, maneat impunitum;
sicut nec bonum sine præmio. Quemad-
modum enim ad infinitam Dei providē-
tiam & omnipotentiam pertinet, ut nec
mini-

minimum, imò nihil sit in universo mundo, quod ejus curam subterfugiat, & ab ea non pendeat, ad motum usque levissimi folii in arbore, sic etiam nulla humana actio, judicium Dei subterfugere poterit. Quamobrem & ego mihi attendi, & animæ meæ saluti consulere volui, iram, judicium, & vindictam Dei timui, quum supra alia multa beneficia, veritatis salutiferæ lucem ab illo acceperim, ne eam ingratissimis oculis excluderem. Nota est parabola evangelica *Mathei cap. 20. quod paterfamilias primo mane exierit, ut conduceret operarios in vineam suam: conventionem autem factam cum operariis ex denario diurno, miserit eos in vineam suam; & egressus circa horam tertiam, viderit alios stantes in foro ociosos, & dixerit illis, ite & vos in vineam meam, & quod justum fuerit, dabo vobis: illi autem abierint: iterum autem exierit circa sextam & nonam horam, & fecerit similiter: circa undecimam verò exierit, & invenerit alios stantes, & dixerit illis: Quid hic statis tota die ociosi? quumque dixissent ei; nemo nos conduxit, responderit illis, Itite & vos in vineam meam. Deus per suam infinitam providentiam, & misericordiam exivit salutis nostræ causam agens, & voluntatem suam nobis aperiens, ut e-*

am perspectam, cognitamque exsequamur, & exsequendo salvi esse possimus. Et ego post annos juventutis in idololatria perditos in vineam Domini vocatus, resistere non debui, sed sequi Dominum, & ei parere, non autem consilium capere cum carne & sanguine. Ad hoc invitavit nos Christus Dominus in apocalypsi cap. 3. v. 20, ubi ait; *Ego sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam & aperuerit januam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum.* Sanctus Augustinus sermone 59. de verbis Domini ait; *Tu, quando vocaris, veni. Sexta hora vocaris, veni. paterfamilias etiam hora undecima venienti denarium promisit; sed utrum vivas usque ad septimam horam non promisit.* Et in alio loco dicit; *Verum quidem dicis, quod Deus penitentiae tuae indulgentiam promisit, sed huic dilationi tuae diem crastinum non promisit.* Quare s. apostolus Paulus suos Hebraeos cap. 3. valde graviter hortatur dicens; *Adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie nominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.* Illud *hodie* semper in animo & opere habere decet. *Hodie* vox Dei est; *Cras* autem vox Diaboli, quam hic apostolus vocat *fallaciam peccati*. Diabolus enim &

pecca-

peccatū in eo nos perpetuò fallunt, quòd
hodie nobis reservamus, & *Cras* Deo falla-
citer promittimus. Hoc salubriter obser-
vavit Gregorius Nazianzenus oratione s.
baptis ubi ait; *Quod si hodiernum diem semper*
præteriēs, salutem in posterum rejicias, & acutis ni-
mirum dilationibus à pestifero spiritu deceptus, ut
illius consuetudo fert, dicentis; da mihi id, quod
nunc fluit temporis, futurum Deo, mihi ætatis flo-
rem, Deo senectutem, voluptates mihi, Deo corpus
effæctum, nullis que usibus aptum: quanto miser in
periculo versaberis, quot quàmque inopinati re-
rum casus te abripiēt? Quum filiis, quum ami-
cis, quum nobis ipsis commoditas aliqua
est paranda: dies noctesque occupamur,
nullum rerum bene gerendarum tempus
elabi permittimus, ad omnia vigilam⁹, ac
si hodie aut cras nobis moriendum esset.
Sed heu, in sola causa salutis nostræ, ne-
scio quam Mathusalemi ætatem nobis
promittimus. Sic vafer & malignus spiri-
tus hoc præsens tempus per ocia & volu-
ptates; futurum autem per spem inanem
& incertam nobis lactatis surripit; donec
tandem ea die & hora, quâ minimè puta-
mus, nos in suū barathrum ex improvise
& subito miserrimè detrudat. Hæc est a-
stutia

stutia & fallacia Diaboli & peccati, qua in malis obduramur, de qua nos apostolus Paulus cavere iussit *2. Corinth. cap. 2.* Et Siracides piè ait *cap. 5. 8, 9. Ne tardes converti ad Dominum, nec differas de die in diem. Subitò enim venit ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te.* Et apostolus Paulus *2 Corinth. cap. 6. v. 2. Ecce nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis.* Et iterum; *Hora est, jam, ut nos è somno surgamus.* Mihi insonuit vox Domini, quæ est *Ephes. cap. 6.* Et meritò prædico Dei gratiam, quæ mihi illuxit. In papatu apud Ἀδώνυμον sectam educatus fui, aliquantisper etiam apud Corbejenses & Marspergenses munere ecclesiastici pastoris functus; inde transferebar in episcopatum Monasteriensem, ubi ecclesiis, quæ Augustana confessione longo tempore gavisæ fuerant, pōtificii nunc ministri commendantur, exclusis reliquis. Et ego locum ministri evangelici supplere debebam, & jam cœperam: sed Deus, cui æternam gratiam debeo, melius aliquid de me providit, ut, dum Christi ministros extrudere, & conscientias hominum papatûs caligine denuo involvere, & eas de salute suâ anxias & dubias reddere, & perdere debebam

ham ac moliebar, quæ res mihi tamen initio religio magna, & cultus Dei, ac pietas videbatur, mihi pius & eruditus monitor mitteretur, qui mihi initio suspectum, & postea invisum jure papatum redderet, tanquam antichristi regnum. Hic claræ veritati contra conscientiam repugnare non erat hominis suam & aliorum salutem quærentis. Dixissem enim me fiduciâ antiquitatis Romanæ in consuetudine erroris permanfurum esse? At cogitandum fuit *de die illo, quo judicabit Dominus de rebus occultis hominum ex evangelio meo, per Jesum Christum*, ut ait apostolus Paulus *ad Roman. cap. 2. v. 16.* Tunc me nulla consuetudo ecclesiæ, nulla absolutio papæ, & monachorum juvabit. Dicta jam est sententia; secundum evangelium Pauli, non secundum hominum opiniones judicium celebrandum esse. Hoc verbum meritò fit in animo meo ut est *Jerem. cap. 21. v. 9. quasi ignis ardens in ossibus inclusus*, quem ferre non possum, nisi crucem tollendo, & Christum sequendo; qui requiem præstat animæ meæ. Nunc verò mihi cum Davide dicendum est; *Tibi Domine soli peccavi: amplius lava me ab iniquitate & mea, à peccato meo munda me, Psal. 51.* Et cum s. Petro peccata

mea amarè deflebo, ut eandem, quam ille
consequutus est, gratiam impetrem. Et
cum Maria Magdalena peccatrice, sisto
me etiam Domino, ut cum ea, quæ veni-
am deprecata fuit, suavem audire merear
vocem dicētis; *Fides tua te salvum fecit*. Hæc
verò est mea fiducia, hæc mea consolatio,
hæc mea fides, qua nitior, in qua mihi vita
æterna promittitur. Quandoquidem au-
tem hæc ita se habent, omnes monco &
hortor, qui adhuc in tenebris, & umbra
mortis, papatu nimirum, sedent, ut hanc
meam brevissimam confessionem cum
discretionem & iudicio perpendere, & ad
amussim sacræ scripturæ examinare di-
gnentur; & si invenerint cum ea consen-
tire, meum exemplum cordatè sequi ve-
lint, & faciant quod Moyses fecisse legitur
*Hebr. cap. 11. v. 26, qui potius elegit, simul malis
vexari cum populo Dei, quàm temporariam reti-
nere peccati fruitionem*. Ego verò, teste Deo,
non ex odio, aut vindicta aliqua quia in re
aliqua à pōtificiis nō læsus sum (sed potius
ab illis promotus, unde & illis gratias ago
pro omnibus mihi præstitis beneficiis)
vel scripsi, vel feci, quod institui; sed ver-
bum Dei, & stimulus conscientia me ex-
cita-

citavit & movit, cui parere necessum est, oportet enim magis obedire Deo, quam hominibus. Et quid facerem libentiùs, quum aliter æternum exitium declinare non queam? Nunc dicere possum cum apostolo Paulo 2. *Tim. cap. 1. v. 12. Novi cui crediderim, & mihi persuasum est, eum posse depositum meum in illum diem custodire.* Facto igitur illo meo nemo offendatur, sed potius ad gratias Deo agendas quivis provocetur obnixè rogo. De eo enim cōfido, me Deo in illo die, quo omnium cordium occulta revelabuntur, idoneam rationem redditurum esse: quam, si in papatu mansissem, & vel hypocritam egissem, vel in ignorantia falsitatē tenuissem, nusquam invenire potuissem. Melius verò est, in simplicitate doctrinæ Christianæ, etiam quū ea à parum doctis traditur, nō offendi, & , spretā omni hominum subtilitate ac sapientia. Christum crucifixum sine humanis commentis nosse, & in eo cum pio obsequio unicè acquiescere.

Soli Deo & unigenito eius filio sit laus, honor & gloria in secula.

ADOLPHI STUKERI ELEGIA
super emerfione fua è naufragio
animæ.

TUrcica quem longo tenuit gens tempore ca-
ptum,

Durum cuius onus pertulit atque jugum,
Quum redit ad patrias ædes, huic faufta precan-
tur

Cognati, ftatuunt lætitiæque diem,
Æternòq; Deo pangunt de pectore laudes,
Et magnâ gratæ pro bonitate canunt.

Et vinctum quoq; me tenuit Romana potestas
Papa, turpe jugum cuius & ipfe tuli,
Ignorans colui truncos & turpia fæxa:
Errori finem fed Deus ipfe dedit.

Triftibus in tenebris fedi caligine opertus:
Sed redij ad lucem præveniente Deo.

Quare nunc mecum fæcti gaudete reperto,
Perdita ovis fueram, jam mihi pastor adefl.
Omnes ergo preces humiles effundite mecum:

Audiat & grates ac pia vota Deus.
Dexter adeflo, tuas laudes & dona canenti
Auxiliatrices porrige ab axe manus.

Audi me, triftis qui defleo crimina vitæ,
Et facio facras fupplix mente preces.

Aspici-

*Aspice me placidis oculis & suscipe lapsum,
Et numero cætus me fac inesse tui.*

*Quicquid & admisi contra tua jura malignus,
Merge sub æquoreas, alme redemptor, aquas.*

*Hæc precibus largire meis, mitissime Christe,
Perfruar ut lucis commoditate tua.*

*Ad tua respicio mihi dantia vulnera vitam;
Hinc mihi lætitiæ surgit origo mea:*

*Fac Deus ut mundi præsentis vanæ relinquam,
Submissæq; tuum numen honore colam.*

Non quero nisi te, sine te sunt omnia amara.

At tu dulcedo solus es una mihi.

*Luceat in me fac fidei cultura, nec absit
Spiritus, ut fidei munia justa sequar.*

*Da mihi, sustineam patient ludibria mundi,
Nec revocent gressus turpia lucra meos.*

*Annuæ tu coeptis vires, mihi opemq; ministra,
Ut tua perpetuâ nomina laude colam.*

*Nam vivam, moriarq; tibi, tibi debeo cuncta,
Sûm q; tuus totus, totus es ipse meus.*

*Ad te suspiro, mea spes, fiducia, vita;
Adventûsq; tui langueo amore tuus.*

*Esse tuo vivum me fac de corpore membrum,
Fac caput agnoscam te fatearq; meum:*

*Functus ut ærumnis hujus miserabilis ævi,
Parte tui regni, per tua dona, fruar.*

FINIS.

ERRATA typographica.

Pag. 42. lin. 16. fabulæ, lege *fabule sunt.*

Pag. 49. lin. 5. pro &, lege *ex.*

Pag. 57. lin. 20. in quibusd. exemp. qua de, lege *qua de re.*

Pag. 60. lin. 2. quum adsit, lege *quum non adsit.*

Pag. 73. lin. 1. in quibusd. exemp. pro hæc, lege *hæ.*

Pag. 75. lin. 2. in quibusd. exempl. omnib. reb. lege,
omnib. mundanis reb.

Pag. 83. lin. 22. flaminis, lege *fluminis.*

Pag. 88. lin. 14. Græus, lege *Græcus.*

Pag. 106. lin. 14. in quibusd. exemp. titu. lege *titulus.*

Pag. 111. lin. 18. in quibusd. exemp. S. lege *Si.*

Stuker, Adolph

Dissertatio orthodoxa contra articulos Lutetianorum theologorum

Bremen 1614

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- Th S 1426

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11295519-5